

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

I KASIM 1964

Sayı: 254

100 Kuruş

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BIBER
Koleksiyon

onbeş günlük tarafsız
siyaset
iktisat
fikir ve kültür dergisi

D Ü N Y A D A
N E L E R
OLUYOR

TÜRK - SOVYET GÖRÜŞMELERİ

ÇİNİN ATOMU
AMERİKAN SEÇİMLERİ

İNGİLTEREDE İKTİDAR DEĞİŞİKLİĞİ

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

Geçen onbeş günün en önemli olayı, hiç şüphesiz ki Türk kamu oyu ve basını için Kıbrıs meselesi ve değiştirme birliği konusu idi. Bununla beraber iç politikada C.H.P. Kurultayı ve bu Kurultayda havayı gerginleştiren Tek Dersliler meselesi basında önemli bazı yorumlara sebep olmuştur.

Bunlara rağmen, dünya politikasında yep yeni ve ümit edilmeyen bazı değişimler olmuş, İngiliz seçimlerinde Muhafazakâr parti iktidarı İşçi partisine devretmiş, Wilson Başbakan olmuştur. Sovyet Rusya'da ise, on yıldan beri Başbakanlık yapan KRUÇEF tasfiye edilerek yerine iki ayrı şahıs iktidara gelmişlerdir. Basınımızı, gerek iç politika ve gerekse İngiliz seçimlerinin neticesinden ziyade, Rusya'daki bu değişiklik meşgul etmiş ve özellikle bu konu üzerinde yorumlara yer verilmiştir :

KRUÇEF VE TÜRK-SOVYET İLİŞKİLERİ

17 Ekim tarihli CUMHURİYET'te Ecvet GÜRESİN, 16 Ekim tarihinde istifa eden Kruçef'in yerine atananlar hakkında "Bugünkü görünüme göre Sovyetler, iki başlı bir idare sistemi uygulayacaklardır. Ancak Rusya'da Komünist partisinin etkisini bilenler için, başlardan partiyi değil hükümeti elinde tutacak olan Kosigin'in, —eğer söylendiği kadar kuvvetli davranabilirse— Brejnev'e tabi olması, hattâ ilerde yine bütün kuvvetlerin tek kişi elinde toplanması çok muhtemeldir." diyerek bunun hesabında Suslof'un takınacağı tavrın da önemi olduğunu belirtmektedir.

19 Ekim tarihli ADALET'te Esin TALU, Sovyet Rusya'daki değişiklikler üzerinde fazla bilginin gün ışığına çıkmadığını, yalnız komünist blokta daha fazla çatlamaları önlemek maksadıyla bu yola gidildiği belirtilerek bu tip değişiklikler hakkında siyasi fıkralar nakletmektedir.

20 Ekim tarihli CUMHURİYET'te Kayhan SAĞLAMER, "Geçtiğimiz hafta sonundaki üç olay, dünyadaki düzeni bozmuş ve bir kararsızlık havası yaratmıştır." dedikten sonra, "milletlerarası siyasette bir değişikliğin arifesinde miyiz?" diye sormakta ve "Bu baş döndürücü gelişmelerin büyük devletler arasında yaratacağı şüphesiz sürüşme ve gerginlikler, dış politikasını yeniden gözden geçirmekte olan Türkiye için faydalanabileceği fırsatlar hazırlayabilir." demektedir.

21 Ekim tarihli CUMHURİYET'te Kayhan SAĞLAMER, Erkin'in Moskova'ya davetini bir Türkiye-Rusya yakınlaşması olarak ele aldıktan sonra, "Erkin'in Moskova'ya resmen davet edilmesi, büyük komşumuzun Kıbrıslı Rumlarla bir yardım antlaşması imzalamasından iki hafta sonraya isabet etmektedir. Böyle bir gerçek, muhtevası açıklanmayan ve Rumların bir santaj olarak kullanmak niyetiyle göklere çıkardıkları yardım anlaşmasının, aslında Türkiye için endişeyi mucip tarafı bulunmadığının delilidir." diyerek bugünkü Türk-Sovyet yakınlaşmasının bize zarardan çok fayda sağlayacağını, yalnız arada muayyen bir mesafe bırakmak gerektiğini yazmaktadır.

22 Ekim tarihli VATAN'da Dr. Mehmet REŞAT, Sovyet Rusya'daki son iktidar değişikliğini ve takip edilecek muhtemel politikayı ele alarak, "Batı-Doğu ilişkilerinde büyük bir değişme Kremlin tarafından istenmemektedir. Çin ile Sovyetler Birliği arasında görülen gerginliğin giderilmesi için elden gelenin yapılması denemektedir. Doğu Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerinde Kremlin'in tehlike saydığı gelişmelerin önlenmesine çalışılacaktır." denilmekte ve olayların gelişmesini beklemek gerektiğini kaydetmektedir.

23 Ekim tarihli AKİS'te Metin TOKER, "Moskova'dan dünyaya, geçen hafta 'heyecanlı haberler' in yayıldığı sırada Rusya'da bir rejim değişikliği yahut sisteme karşı bir darbe teşebbüsü bekleyenler olmuş mudur, bilinmez. Eğer böyleleri çıkmışsa bunlar çok saf kimselerdir. Hattâ kızıl ordunun kudreti Komünist partinin elinden aldığı veya alacağı tarzındaki ümitler de birer ham hayal den ibarettir." demekte ve "Moskova'daki değişiklik hakkındaki en doğru teşhis, galiba bunun 'komünist âlemin bir işi' olduğunu söylemektir." kanaatine varmaktadır.

YENİ TANIN gazetesinde Siyavuşgil, Dışişleri Bakanımızın Moskova ziyaretinin, iki komşu devlet arasındaki ticaret ve kültür münasebetlerini kuvvetlendireceğini, iddia edildiği gibi yi komşuluk münasebetlerinin kurulamayacağını, bu geziden fazla bir şey elde edilemeyeceğini ve bu yakınliğin iki hariciye arasında kalacağını beyanla, "Tatbikatı görmeden bu seyahatin mâna ve ehemmiyeti hakkında herhangi bir yorumda bulunmak elimizden gelmez. Hiç değilse, ben, kendi hesabıma, samimi bir adamım, tecrübem, acele bir tefsire girişerek yanlış hükümlere varmaktan beni meneder. Bakalım göreceğiz." diyor.

24 Ekim tarihli VATAN'da Dr. Mehmet REŞAT, "Sovyetler Birliğine doğru yönelen bu yeni tutumun hazırlıkları henüz yeterli değildir. Alınması muhtemel sonuçların en iyi ve en olumlularının yerine, bir skandal ile karşı karşıya kalmamak istenmeyeceğine göre, herşey tamamen yitirilmeden bazı tedbirlerin alınmasını yerinde görmekteyiz." demektedir.

25 Ekim tarihli ZAFER'deki başyazısında Rifki Salim BURÇAK, Türkiye-Rusya münasebetlerinin öncesini ele aldıktan sonra, Erkin'in seyahatine temas etmekte ve "Türk-Rus gerginliği, Batı ile Doğu arasında mevcut olan büyük gerginliğin bir parçası olmak itibarıyla, dünyanın barış ve emniyet şartlarını düzeltmeye gayret edenlerin ortak meselesi telâki edilmelidir. Mesele bu yönü ile ele alındığı zaman Türk-Rus gerginliğini ortadan kaldırmakta herkes için menfaat vardır. Bugün için her şey Rus liderlerinin kararlarına bağlı kalmıştır. Onların dünya gerginliğini gevşetme yolunda belirttikleri arzu fiiliyatta da ciddi ve halisane çabalarla teyid edilirse Batı-Doğu münasebetlerine paralel olarak Türk-Rus münasebetlerinin de bütün insanlığın hayrına yeni bir istikamete doğru yönelmesinde fayda vardır." demektedir.

TERCÜMAN gazetesinde Ahmet KABAKLI, Erkin'in Moskova seyahati ve Türk-Rus münasebetlerini ele alarak, "Eğer aklımızı kullanır ve milli şuurumuza sarılırsak bu dostluk bize faydalı olabilir. Yoksa müşkül zamanlarda, Amerikan dostluğuna bile güvenmenin zararları sabit olmuşken, kendimizi Rus dostluğu anaforuna kapıp koyuverirsek çok şeyler gelebilir başımıza... Küçük bir devletin Rusya gibi kocaman bir deve karşı dostluk ve iyi niyet göstermesi, aslında milletlerarası bir komediya teması olabilir. Mühim olan Rusya'nın bize karşı samimi dostluğu ve iyi niyetidir." demektedir.

26 Ekim tarihli ULUS'taki başyazısında Cihad BABAN, şimdiye kadar Rusya ile olan münasebet ve dostluk çabalarımıza değindikten sonra, "Rusya'nın radyoları dürüst değildir, devlet adamları belki samimi olmayacaklardır. Rusya karşılık beklemekten yürütülen bir komşuluğun ve huzurun yaratıcısı olmakta zorluk çekecektir. Yine bizim radyoyu konuşuracak, yine ajanları tahrik edecek, dünya ihtilâli meselesi üzerinde ısrarla duracaktır. Ve Türkiye bütün bunları bile bile acaba iyilik ve iyimserlik imkânlarını arttırabilir miyiz diye Dışişleri Bakanını Moskova'ya göndermekte tereddüt etmeyecektir." diyerek, "Moskova'lı komşularımızla dostluk yapmakta bizim için ve dünya için fayda mütalâa etmekteyiz. Deniz mayaya tutarsa hep seviniriz. Tutmazsa, zaten fazla bir şey beklemiyorduk deriz ve yolumuza devam ederiz." diye yazmaktadır.

27 Ekim tarihli ADALET gazetesinin "Kruçef gitti, fakat bizimki duruyor" adlı başyazısında, Kruçef'in, bir iç darbe ile bulunduğu mevkiden indirildiği, "Oteriterlik, ortaklaşa idare prensiplerini, küçümseme, yakınlarını kayırma, düzensizlik, yersiz harcama", sebeplerinden dolayı tasfiye edildiği, Başbakanlığı süresince Rusya'ya birçok sahalarda faydalı olduğu halde tasfiyeden sonra suçlandırıldığı ele alınarak, Türkiye ile Rusya arasında, bu tip olaylar bakımından bir mukayese yapılmakta, Kruçef'i suçlama sebeplerinin hepsinin bugün Türkiye'de olağan sebeplerden olduğu belirtilmekte ve "Bugünkü Türkiye'yi kimin nasıl idare ettiği, mesuliyetin kimin omuzlarında olduğu belli değil... Otorite, hiyerarşi, kanun hakimiyeti, hukuk devleti, bunlar aslı olmayan bir takım rivayetler. Fakat bu nizamsızlık nizamını şahsı ile temsil eden İnönü hâlâ iktidarda... Ve ne zamana kadar iktidarda kalmakta devam edeceği de belli değil. Kruçef'in tasfiyesi milletlerarası politikada türlü tesirler yaparken bizi de kendi meselelerimiz üzerine eğilmeye mecbur ediyor ve Türk demokrasisinin gelişmesi ve kaderi üzerinde bizi acı acı düşündürüyor." denilmektedir. Aynı gazetenin diğer yazı ve yorumları ise, tamamen bir seçim havası içinde kaleme alınmış ve C.H.P.'sini kötüleme gayretleri ile doludur.

YENİ GAZETE'nin başyazısında Türk-Sovyet yakınlaşması hakkında, "Türk-Sovyet iyi komşuluk temasları, bildiği gibi karşılıklı olarak mevcut ittifak anlaşmaları manzumeleri baki kalmak kaydıyla, gelişecektir. Bu demektir ki olsa olsa Türkiye, kuzeyli büyük komşusu ile ekonomik, kültürel ve turistik bir çok hususlarda aralarındaki mevcut durumu yeni bir anlayışla gözden geçireceklerdir. Esasen ilk temas için bir gündem hazırlanmamış olması da bunun en kesin delilidir." denilmektedir.

29 Ekim tarihli CUMHURİYET'te Burhan FELEK, Kruçef'in tasfiyesini kapalı rejimin bünyesine bağladıktan sonra, "Zorla uygulanan, kimseye lakırdı ettirmeyen, ne yaptığı, ne yapacağı belli olmayan kapalı rejimler ağzıyla kuş tutsa ortadan silinmeye mahkumdur." demekte, Kruçef'in, kendisinden evvelki arkadaşlarına yaptıklarının kendi başına geleceğini hesaplaması gerektiğini ifade etmektedir.

30 Ekim tarihli CUMHURİYET'te Prof. Fahir ARMAOĞLU, Dışişleri Bakanımızın Moskova seyahatini ele alarak, takip edilmesi gereken politikadan bahsetmekte ve "Türk-Sovyet münasebetlerinin esas meselesi, memleketimizde kuzey komşuza karşı duyulan güvensizliktir. Türk milletinin Sovyet halkına karşı herhangi bir kötü duygusu olmadığına göre, zorunlu olan güvenin yerleştirilmesinde temel sorumluluk ve daha istikrarlı ve ciddi davranışlar, komşuza düşmektedir. Komşumuzun iyi niyetli ve anlayışlı bir hareketi Türkiye'de karşılıksız kalmayacaktır." demektedir.

Hazırlayan : Bekir EKİNCİ

Rusya'da Değişiklik

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLER TARAFISIZ SİYASEY İKTİSATI KÜLTÜR DEĞİŞİKLİĞİ

BU SAYIDA

Basınımda Onbeş Gün

Başyazı

Rusya'da Değişiklik

Cumhuriyet 41 Yaşında

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI

17 nci Kurultay'dan İntibalar
Yeniden Otomobil Sanayii
Yurt Dışında Yetiştirme
İngiltere'de Yeni İktidar

İNCELEMELER:

440 Sayılı Kanundan Sonra Karma
Ekonomi Osman OKYAR
Danıştay'ın Bir Kararı Dolayısıyla
Adnan GÜRİZ

NE DİYORLAR:

Polonya'da Entellektüel Çağrısı
Çev.: Esin TALU

KÜLTÜR VE SANAT

Puşkin Üzerine Konuşma
Mehmet SEYDA
«Anadolu Köy Orta Oyunları» (I)
Üzerine Metin AND
Kütüphane Binaları Plânlama Kon-
feransı Yaşar KARAYALÇIN
Bibliyografya
Derleyen : S. N. ÖZERDİM

YENİ
TELEFON NUMARAMIZ
17 87 37

Bugünkü rejimin Rusya'da kuruluşundan bugüne kadar Dünya, Sovyetler Birliği iadrecileri tarafından sürprizlere alıştırıldı. Son zamanlarda Sovyetler Birliği'nin büyük sürprizi, üç kişinin birlikte, aynı feza gemisiyle, Dünya etrafında tur yapmaları değil, aynı gün Sovyetler Birliği Başbakanı ve Komünist Partisi Genel Sekreteri Kruşçef'in, iktidardan uzaklaşmasının, Dünya kamu oyuna açıklanması olmuştur. İlk gelen haberler, Kruşçef'in bir çeşit darbe ile kendi arkadaşları tarafından düşürüldüğü idi. Bu konuda, çeşitli haberler, her gün Dünya basınında yer almaktadır ki, gerçeği bulmak gittikçe zorlaşmaktadır. İnsan merakının tabii sonucu, ilk reaksiyon inanılmaz gibi olan bu olayın, nasıl olduğunu araştırmak olmuştur.

Çoğu tahmine dayanan yorumlar, gerçeği örten esrar örtüsünü kaldıramamıştır. Fakat kısa süre sonra merakın yerini kaygular aldı, çünkü Kruşçef, farklı ideolojiye sahip memleketlerin bir arada, birlikte yaşama politikasının sembolü haline gelmişti. Bu uğurda Kızıl Çin'le ideolojik çatışmaya girmiş, Batıyla anlaşma uğruna, Kızıl Çin'le bağları koparmayı göze almış görünüyordu. Aralık ortasında, dünyada komünist akımı parçalama tehlikesini güden, Rus - Çin ideolojik çatışmasını incelemek üzere, Dünya komünist partileri toplantıya çağırılmıştı. Gerçekte bu toplantının gayesi, Kızıl Çin'i aforoz etmektir. Pek çok komünist partileri Çin'in tutumunu tasvip etmemekle beraber, Kruşçef'in Çin'e karşı kullandığı metot ve taktiği de benimsemiyorlardı. Başta, geçenlerde ölen İtalya komünist partisi lideri Togliatti gelmekteydi. Togliatti'nin yayınlanan bu konudaki raporu, Çin'in patlattığı atom bombası, Çin'in Rusya'dan toprak talebi, komünist blokun bu iki ülkesi arasındaki ideoloji çatışmasının, çıplak bir milliyetçi kuvvet çatışmasına doğru yönelmesi, ilk anda Kruşçef'in düşürülmesine başlıca sebep gösteriliyordu. Eğer, böyle idiyse, halefleri bu politikayı değiştirecekler miydi? Değiştirecekler idiyse, bu değişikliğin derecesi ne olacaktı? Batı kadar, Doğu-Avru-

pa'daki Sovyet peyklerini de bu ilgilendirmekteydi, hattâ Batılı komünistleri de peyklerden ve Batı Avrupa komünist partilerinden, komünist tarihinde görülmeyen reaksiyon, Kruşçef'i açıktan övmeleri, izahat almak için Moskova'ya heyetler göndermeleri bu yüzdendi. Çünkü gerek peykler ve gerekse Batılı komünist partileri, bu değişikliğin, getireceği politika değişikliğinin, Stalinciliğe dönüş olmasından korkmakta ve Kruşçef zamanında sağladıkları bağımsızlığı yitirmek istememektedirler. Batı içinde durum endişe yaratmaktadır. Kruşçef'in düşürülmesinin yarattığı reaksiyondan, biraz da şaşırılmış görünen Sovyet idarecileri, uyanan endişeleri anlamakta, Kruşçef'i hiç olmazsa şimdilik açıktan kötülemeyi durdurmuş bulunmaktadır. Bütün güçlerini, temel Sovyet politikasının değişmeyeceğine dünyayı inandırmaya tevcih etmişlerdir.

Öyle anlaşılıyor ki, Sovyet idarecileri bu politikanın özünü muhafaza etmekle beraber, bu politikayı yürütürken kullanılan sitil ve taktikte değişiklik yapacaklarını, kollektif liderliğe döndüğünü ısrarla tekrarlamak ve Kruşçef'i öğünme, şahsî politika yürütme ile suçlamakla ifade etmek istemektedirler. Sovyet hükümetinin resmî organı İzvestiya gazetesinde, rejimin; komünist memleketlerin ve partilerin, egemen ve eşitliği esasına dayanan bir politika güdüleceği, bunların birliği için çalışılacağına söz verildiği, geniş başlıklarla yayınlanmıştır. Bu yayından anlaşılacağına göre yeni idareciler, şimdilik kısa sürede üç hedefi gerçekleştirmek istemektedirler. Komünist Blok'u kuvvetlendirmek, milletlerarası komünist hareketinin parçalanmasını önlemek, Kızıl Çin'le olan çatışmalarını gidermek. Fakat bu üç hedefte kendi bünyesinde güçlükler ve tezatlar taşımaktadır.

Kızıl Çin, Kruşçef'in düşmesi üzerine gönderdiği hararetli mesaja; ki bir çeşit iki ülke arasında bir sulh üvertürüne benzemektedir, cevap almamıştır. Çin'e göre, Sovyet - Yugoslav münasebetlerinde bir soğuma olmamıştır. Aksine, Yugoslavya'ya gönderilen ve bir kaza sonucu ölen

geniş heyet, eski münasebetlerin devam ettirileceğinin ifadesidir. Çin, Yugoslavya'yı komünist ideolojiye ihanetle suçlamaktadır. Yugoslavya'da sulh içinde bir arada yaşama politikasının baş savunucusudur. Kızıl Çin'i Rusya'yla ideolojik çatışmaya götüren sebep, bu politikayı komünist ideolojisinden saymak olarak damgalamasıdır. 15 Aralıkta Moskova'da toplanacak komünist partileri toplantısından vazgeçildiğini gösterir bir işaret yoktur, ki bu toplantıyı Kızıl Çin istememektedir. Yeni Sovyet idarecileri, istihlâk malları istihsaline önem vereceklerini ve Sovyet halkının hayat şartlarını iyileştirmeye, hayat standardını yükseltmeye gayretlerini hasreceklerini, Endüstrinin Ademi Merkeziyete göre organizasyonuna devam edeceklerini açıklamışlardır. Kruşçef'in bu politikası Çin tarafından, kapitalizme dönüş olarak itham edilmişti, bunlara istinaden Çin henüz Kruşçef'in politika sahnesinden çekilmesinden, arzu ettiği politika değişikliğinin olmadığını, Avrupalı peyki, Arnavutluğun ağzından açıklamaktadır. Diğer yandan Yugoslavya, Yugoslav Komünist Partisi organı, Barka gazetesinde yayınlanan bir yazı ile endişelerini gizlememiştir. Yugoslavya, Çin'i tatmin edecek tavizin, yeni Sovyet idarecileri tarafından verilmesinden korkmaktadır. Her ne kadar komünist birliğinin, aforozla sağlanamayacağını ifade ediyorlarsa da, ayrılığın prensipsiz kompromilerle de sağlanamayacağını savunan Yugoslav idarecileri, Kruşçef'in azlinden beri, 1957-1960 Moskova'da kabul edilen dokümanlar üzerinde ısrarla durulmasına dikkati çekmektedirler. Her iki dokümanda Çin ile Kompromi anlaşmasına varan toplantıların sonucuydu. Yugoslav idarecileri bunu Çin'i aforoz kadar tehlikeli bulmakta olduklarını saklamamaktadır. Onlara göre bu yoldan Çin'i tatmin 20-22 nci Sovyet Komünist Partisi Kongresinde alınan prensiplerin feda edilmesiyle mümkündür. Görülüyor ki, Kruşçef'in iktidardan uzaklaştırılması, Rusya'nın içinde ve dışında çok derinlere giden şümüllü meseleleri harekete getirecek istidattadır. Yeni Başbakan Kosigin ve yeni Parti Genel Sekreteri Brejnef istihlâk malları istihsaline önem vereceklerini söz vermişlerdir. Fakat bu, ağır endüstriden ve savunma masraflarının kısılmasıyla

mümkündür. Gerçekten böyle ise, o zaman Sovyet - Batı münasebetlerinin iyileşmeye devam edeceği ve Sovyet Rusya'nın bugünkü dış politikasının değişmeyeceğine hükmedebiliriz. Ancak bu kati değildir. Bu konuda karar vermek için henüz çok erkendir. Yedi yıllık kalkınma plânının tatbikat süresi gelecek yıl tamamlanıyor. Yeni plânın 1965 yılında toplanacak komünist partisi genel toplantısında kabul edilmesi lâzımdır. Ancak, komünist partisinin toplantısı ve plânın açıklanmasından sonradır ki, kesin hüküm verilebilir. Bilinen şudur ki, Kruşçef, 1955'de iktidar mücadelesinde, Malenkof'u temizlerken, onu ağır endüstriyi, silâhlanmayı ihmal etmekle suçlamış, nükleer bir harbin yalnız kapitalist ülkelerin zararına olacağını iddia etmişti. Bu politika şimdi Çin tarafından savunulmaktadır. Bu sebeple Kruşçef'in o zamanki zaferi, içeride ve dışarıda sert bir politika güdüleceğine delil sayılıyordu, buna rağmen Malenkof politikasını gütmeğe zorlandı ve bu politikada Malenkof'u çok aştı. Gerçekte Kruşçef, iktidarı süresinde husule gelen değişiklikleri, içeride liberal akımları bizzat başlatmıştır, ancak bu değişimin kaçınılmaz olduğunu anlamış ve kendisini akıllı bir tarzda bu değişime ile senbolize etmiştir. Halkın uzun sıkıntılı yıllar boyunca, rejimden beklediği hürriyet ve hayat standardının iyileşmesini, daha fazla bekletmeye istekli olmadığı, bu hususta sabırsızlığın başladığını anlamakta gecikmedi. Fakat, başlayan liberal akım, Stalin'in kurduğu imparatorluğu parçaladı, peykler ve Batılı komünist partileri, Moskova'ya karşı bağımsızlıklarını ilân ettiler. Bugün artık geri dönmek mümkün değildir, bu liberal akım devam edecektir. Kruşçef'in dayanamadığı bu akımı, haleflerinin durdurabileceğini düşünmek mümkün değildir. Hususiyle kollektif liderliğe dönülmesi, bu sistemin bünyesinde taşıdığı iktidar mücadelesini harekete getirecektir. İçlerinden birisi hâkim oluncaya kadar bu mücadele devam edecektir. Bu, Sovyet politikasında, Kruşçef sonrası dalgalı kârsız bir safha olacaktır, geçirilmesi kaçınılmazdır.

Kruşçef, sulh içinde bir ara politikasının şampiyonluğunu yaparken, dâhilde bunun hasadını toplayamadı. 1961 yılında askerî giderleri artır-

mak zorunda kaldı. Bakir toprakların ziraata açılması programı başarısızlığa uğradı, geçen yıl mahsulün felâket derecesinde kötü olması, dışarıdan buğday almak zorunda kalması, onu halka vaad ettiği iyi hayat şartları için müşkül duruma sokmuştu. Bu yıl mahsulün iyi olması sebebiyle, Kruşçef halka vaad ettiğini gerçekleştirmek istiyordu ve Eylül ayında parti ve hükümet liderleriyle yapılan toplantıda, istihlâk malları istihsalinin artırılmasını savunmuştur. Fakat Batı ile aralarındaki güdümlü silâhlar konusunda, Rusya aleyhine olan farkın, daha da açılacağı endişesi askerî liderleri aleyhe durum almaya sevk ettiği söyleniyor. Bu durumda, üstelik Batının çok taraflı nükleer vurucu güç meydana getirecek, Almanları bu konuda söz sahibi etmek istemeleri, Doğu - Batı arasındaki muvazenenin, Rusya aleyhine döndüğü, Kızıl Çin'le anlaşmadan, ağır endüstri ve savunma masraflarının artırmadan, Sovyetlerin aradaki farkı kapatmalarının mümkün olmayacağı karşı tezinin savunulduğu ve bu tezin çoğunluk kazanması Kruşçef'in düşmesine yol açtığı düşünülebilir. O taktirde de, Sovyet idarecilerinin bugünkü politikalarının değişmeyeceğine dair sözlerini kabule imkân yoktur. Kruşçef'in düşmesiyle ortaya çıkan durum, kararsız, anlaşılmaz bir muamma devrinin başlangıcı gibidir ki açıklığa kavuşması için zamana ihtiyaç var.

Türk Dışişleri Bakanının Moskova seyahatini bu açıdan değerlendirecek, bunun iyi bir zamana rastlamadığını kabul etmek gerekir. Kültürel, ekonomik, dar bir anlamda siyasî konuda varılacak anlaşma, Sovyetler Birliğinin politikası istikrara kavuşmadıkça pek müsbet sonuçlara ulaşamayacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kruşçef bir geçiş devrinin lideriydi. İktidarı süresinde başlayan liberal akımı o başlatmadı, fakat hızlandırdı. Stalin devrine ait, onun yetiştirdiklerinden biri olmakla beraber, Rusya'da başlayan değişmeyi, Stalin devriyle tamamen bağları koparan hududa kadar götürdü. Halefleri onun, kendi yerine vâris gösterdiği insanlardır, fakat hiç birinde onun şöhreti mevcut değildir, halk tarafından onun kadar tutulmamaktadır. Yeni ekibin uzun süre iktidarda kalabileceği şüphelidir. Ne Kosigin, ne Brejnef, ne

Suslov, ne de Padgarni ve Polyanski- nin, tek başlarına Rusya'ya hâkim olabileceklerine pek ihtimal verilme- mektedir. Bunların hepsi de bir an- lamda, düşürülen lider gibi, Stalin devrinin insanlarıdır. Bir bakıma ye- ni nesli büyülemekten uzaktırlar. Bu sebeple, yeni neslin insanları iktida- ra ulaşıncaya kadar, Stalin'den son- ra başlayan geçiş devrinin devam edeceği ve bu devrin yeni bir safha- ya girdiği iddia edilebilir. Bu safha kararsız bir süre olabilir. Rusya'nın Kızıl Çin'le eski peykleriyle, Batı ile münasebetlerinin bu safhada nasıl gelişeceği, bugünden kestirilemez. Çok taraflı nükleer vurucu güce kar- şı tutumları, Almanya'ya karşı Kruş- çef'te görülen yumuşama, ona karşı itham konusu yapılmıştır. Pek çok kimse, bu sebeplerden «Bekle-Gör» politikası gütmekte istekli görünü- yor. Bu, ulaşılmak istenen dünya sul- hu lehine olamaz. Rusya'yı tecrit et- mek politikasına dönmek, Batılılarca aslâ düşünülmemelidir. Aksine mü- nasebetler geliştirilmeli, Rusya'da başlamış bulunan değişmeyi, mantık- lı sonucuna götürmeleri için, Rus idarecilerine cesaret verilmeli, onları ürkütecek taleplerden kaçınılmalıdır. Atom bombasını imal eden Çin'in her ne kadar, bunu geliştirmesi, askeri hedeflere ulaştırma sistemlerine sa- hip olması uzun senelere bağlı ise de, Rus - Çin yakınlaşması, Batıya kar- şı ortak bir politika gütmeleri bu sü- reyî ortadan kaldırır. Rusya'nın, Kı- zıl Çin'e yönelmesine sebep olabile- cek bir hareket hattından sakınılma- lıdır. Bu açıdan bakınca, belki Türk Dışişleri Bakanının ziyareti faydalı olabilir. Rusya'nın göreceği dostluk, onun bugünkü politikasını değiştir- memeğe başlıca sebep olacaktır.

IMECE'nin YENİ YAYINLARI

MARAL : Dursun AKÇAM'ın Doğu Anadolu köylüsünün tüyler ürperten yaşantısını dile getiren hikâyeleri.

Fiyatı 3 Lira

İPLİK PAZARI : Eğitim Bakanlığının İpliğini pazara çıkaran bu kitabı da Mahmut MAKAL yazmıştır.

Fiyatı 3 Lira

YEDİ METELİK : Macar Köy hayatını ve toprak sorunlarını işleyen bu hikâ- yeler Sami N. ÖZERDİM'in çevirisin- den okuyacaksınız. Fiyatı 3 Lira

Cumhuriyet 41 Yaşında

41 inci yıldönümünü kutladığımız Tür- kiye Cumhuriyeti yapısı itibariyle sun'i bir kuruluş değildir. Çünkü bir kurtuluş savaşı sonunda ve onun neticesi olarak kurulmuş- tur. Türk halkı kurtuluşa ve kuruluşa bir bütün olarak maddî ve manevî bütün gücü- nü seferber ederek katılmıştır. Atatürk'ün erişilmez zekâsı, sarsılmaz iradesi ve derin sezgisi Cumhuriyetin kuruluşunda Türk hal- kına rehberlik yapmıştır. Lider-halk birliği- nin örnek misâlini Türk halkının cumhuri- yet tecrübesinde açıklıkla görüyoruz. Cum- huriyetin kurucusu Atatürk büyük devrim- leri de aynı şekilde halka dayanarak ve halkla birlikte gerçekleştirmiştir. Lider-halk beraberliği Atatürk'ün ölümüne kadar sar- sılmadan devam etmiştir. Büyük lider'in ölü- münde Türk halkının duyduğu içten ve de- rin acının bir benzerini tarihte kolaylıkla bulmak kabil değildir.

Atatürk'ün ölümünden sonra genç cum- huriyet, Atatürk'ün yakın arkadaşı İnönü- nün idaresinde İkinci Cihan Savaşının dış- ında kalmağı başarmış ve böylece kurulu- şundan sonra kendisini tehdit eden en bü- yük tehlikeyi sarsıntısız atlattır.

1945 yılını takib eden yıllar Cumhuri- yet idaresinin çok partili demokratik bir sis- tem içinde Batı demokrasileri tipinde bir re- jim olarak geliştirilmesi çabaları ile geçmiş ve 1950 yılında yapılan seçimlerle ve halk oyu ile siyasi iktidar Demokrat Parti'ye ve- rilmiştir. Ancak Türkiye demokrasi tecrübe- sine girişirken önemli bir problemle karşı karşıya bulunuyordu : Devrim ilkelerinden taviz vermeksizin Batı tipinde bir demokra- si düzeni kurmak. Demokrat Parti yönetici- leri özellikle 1954 yılından sonraki tutumla- rıyla hem devrim ilkelerini bir yana itmek, hem de demokratik sistemi gereği gibi iş- letmemek yoluna saptılar.

Gençlik ve ordunun birlikte gerçekleştiri- dikleri ve halkın desteklediği 27 Mayıs 1960

ihtilâli Atatürk devrimlerini korumak ve de- mokratik sistemin soysuzlaştırılmasına son vermek amaçlarını gütmüş ve Demokrat Par- ti iktidarı tasfiye edilmiştir.

İhtilâlden sonra 1961 yılında hazırla- nan ve halk oyuna kabul edilen Anayasa, siyasi demokrasi düzenini kuran, Atatürk devrimlerini koruyan, ekonomik ve sosyal reformların yapılmasını öngören ilkeleri ta- şımaktadır. Yeni Anayasanın yürürlüğe gir- mesinden sonra 1961 yılında yapılan seçim- lerle demokratik düzen yeniden kurulmuş- tur. Türkiye 1961 yılından beri İnönü'nün başında bulunduğu hükümetler tarafından idare olunmaktadır. Ancak hemen söylemek lazımdır ki, Türkiye'nin demokratik tecrü- beye girişirken karşılaştığı Atatürk ilkele- rinden taviz vermeden demokratik düzeni yerleştirme ve geliştirme problemi hâlâ çö- zümlemiş değildir. Demokrat Parti idareci- lerinin sorumluluğunu taşıdığı Atatürk il- kelerinden taviz verme politikası Demokrat Partinin varisi ve önümüzdeki 1965 seçim- lerinin muhtemel galibi Adalet Partisinde devam etmektedir. Bundan başka Anayasa- da yer alan ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmek hususunda Adalet Partisi yöneticileri istekli dahi görünmemektedirler. Bütün bunların demokratik düzenin gelece- ğini tehlikeye düşürdüğü açıktır.

Ancak unutmamak gerekir ki, Cumhu- riyet ideali ve Atatürk devrimleri büyük ay- dın ve gençlik kitlesi tarafından tamamen ve samimiyetle benimsenmiştir. Bunlardan uzaklaşmak, Türkiye'nin gerçekleştirmek zo- runda olduğu ekonomik ve sosyal reformları bir yana itmek teşebbüsleri başarıya ulaş- mayacaktır. Gelecekte ortaya çıkacak bu- ranlar ne türlü olursa olsun, Batı uygarlığı seviyesinde ileri ve müreffeh Türkiye ama- cını güden Atatürkçü savaş, mutlaka zafer kazanacaktır.

Onbeş Günün Notları

17 inci Kurultay'dan İntibalar

Bütün hüsnüniyetimize rağmen, C.H.P.'- nin son Kurultayının hayal kırıcı olduğunu sakhyamıyacağız. Kurultayların gayeleri, teş- kilât ileri gelenleriyle parti liderleri arasın- da yeni temaslara imkân vermek, parti içi meselelerini serbestçe tartışmak, partinin fikriyatı üzerinde çalışarak iman ve heyecanı tazelemek, yeni parti liderlerini seçmek, is- tikbalin yöneticilerine güven ifade etmek ve onların takip edecekleri ana istikametlere ışık tutmaktır. 17 nci Kurultayda bu gayele- rin bazılarını kısmen, şeklen de olsa, gerçek- leştirildi. Bununla beraber, önemli mevzular —başta parti içi meselelerinin serbestçe gö-

rüşülmesi ve parti fikriyatının tartışılması olmak üzere— pek tatmin edici bir şekilde ele alınmadı.

Genel Merkezin Kurultaya teklif ettiği en önemli tüzük değişikliği, kongrelerin ve Kurultayın, bugün olduğu gibi, her sene de- ğil, iki senede bir toplanması idi. Genel Mer- kezin düşüncesi sık sık yapılan toplantıları- nın yükünden kurtulmak, daha rahat çalış- mak ve düşünmek için vakit kazanmak idi. Delegeler bu isteği kabul etmediler, her se- ne toplantının esas kalması üzerinde ısrar et- tiler.

Parti Genel Başkanı İnönü, açış

nutkunda, son yıllar zarfında siyasi sahada geçirmiş olduğumuz tecrübelerin ve olayların geniş bir tablosunu yaptı, rejimin, tehlikelere ve darbe teşebbüslerine galip geldiğini belirterek, demokratik rejimin kuvvetlendiği hususunda inancını ifade etti. Büyük güçlüklerin ve darbe teşebbüslerinin yenilmiş olması hakikaten önemli bir başarıdır ve bu başarıda bizzat İnönü'nün hissesi fevkalâde büyük olmuştur. Bununla beraber, rejim etrafındaki tereddütlerin tamamen zail olduğunu söylemek mümkün değildir. Siyasi partiler, memleketin karşılaştığı çeşitli ve müşkül iktisadî ve sosyal meselelere bir hal çaresi bulabilecekler midir? Mesele buradadır. Temenni edilirdi ki İnönü, mazide halledilen meselelere yer ayırdığı ölçüde, önümüzdeki meseleler üzerinde dursun ve siyasi partiler rejimin bir yönden kuvvetli ve zayıf taraflarını samimiyetle açıklasın. İnönü çapında bir liderden meseleler üzerinde samimiyetle ve tam açıklıkla eğilmesini beklemek ve, acı da olsa, hakikatleri öğrenmek hakkımızdır.

İnönü'nün dış politika hakkındaki görüşleri ile geniş ölçüde mutabakat halindeyiz. Bu sebepten dolayı bunlar üzerinde durmuyoruz.

★

Parti içi meselelerine gelince, İnönü, Kurultay dolayısıyla bazı tertiplere girilmek istendiğinden bahsetmiş, bunlara katıyın müsaade edilmeyeceğini söylemiştir. Pek vazih olmamakla beraber, İnönü'nün, bu sözleriyle partiden ihraç edilmiş olan eski Genel Sekreter Kasım Gülek'in af talebini kastettiği anlaşılmaktadır. Bu mevzuda, ihraç mekanizmasının ancak çok vahim hallerde ve hayati önemi haiz olan kusurlar veya hatalar için kullanılması gerektiğini düşünüyoruz. Halk oyunda, eski Genel Sekreterin bu çapta kusurlar işlemiş olduğuna dair bir kanaatin mevcut olduğunu zannetmiyoruz. Bu itibarla, eskiden görülmüş kusurları ve tesadüf zedeleyici tutumuna rağmen, bu yüzden kendisi hakkında verilmiş daimi ihraç kararının kaldırılmasının yerinde olacağını düşünüyoruz. Son aylarda parti, bir sene için ihraç edilmiş olan Prof. Nihat Erim'i yeniden kabul etmiş ve 17 nci Kurultay kendisini Parti Meclisine seçmiştir. Genel Merkez ve yeni Genel Sekreter tarafından benimsenip son zamanlarda tatbik edilmeğe başlanan topalayıcı ve birleştirici gidış olumludur. Bunun devamı temenni edilmelidir.

★

Kurultayda cereyan edip, belki bazılarında önemsiz görülen fakat kanaatımızca, üzerinde durulması icabeden bir olaya temas edelim. Kurultayın birinci gününde, son zamanlarda C.H.P.'ye iltihak etmiş olan milletvekilleri, sıra ile, birer birer, kürsüye çıkarıldılar ve C.H.P.'ye niçin iltihak ettiklerini, Kurultaya izah ettir. C.H.P.'ye iltihak eden milletvekillerinin samimiyetinden şüphe etmiyoruz. Şüphesiz hepsi C.H.P.'de, şu veya bu şekilde, kendilerine yakın gelen veya kendilerini cezbeden taraflar görmüşlerdir. Ancak çok muhtemelen, C.H.P.'ye girenler, alenen bu mevzuları konuşmak ve netice itibarıyla,

C.H.P. için kuru bir methiyeden ileri gitmeyen sözler sarfetmek istememiş olabilirler. Halbuki, iltihak edenlerin hepsi bir nevi manevî mecburiyet altında tutularak, kürsüye çıkarılmışlar ve methiye tarzında birer konuşma yapmışlardır. Adetâ bir seremoni şeklini alan böyle bir harekete lüzum var mıydı? Bu şekli hareketlerden C.H.P. ne kazanır? Bir nevi manevî mecburiyet altında tutularak, methiye yapmanın haysiyeti rencide edici bir tarafı yok mudur?

Bu olay, şekli davranışların, şekli tutumların hâlâ C.H.P.'de önemli rol oynadığını meydana koymuştur. Temennimiz, yalnız şekle değil, muhtevaya da önem veren bir zihniyetin C.H.P.'de mesafe kazanmasıdır.

★

Kurultayda fikri tartışmalar daha ziyade komisyonda ve bu arada Ana Dâvalar Komisyonunda cereyan etti. Başka bir notta tahlilini bulacağınız "İleri Türkiye Ülküleri" beyannamesi Genel Merkez tarafından hazırlanmıştı, yuvarlak mahiyette olan beyanname, Kurultayca adetâ tartışmasız kabul edildi.

Buna mukabil, Kurultay bütün bir gününü borçlu sınıf geçme mevzuuna hasretti. Eğitim sistemini ilgilendiren bu teknik mesele mekteplerdeki büyük tıkanıklığı önlemek, tedrisatta laübaliliği bertaraf etmek gayretlerini taşıyordu. Buna rağmen, Kurultayın komisyonlarından biri, umumi heyetin oyuna sunulmak üzere, bir karar sureti hazırladı. Komisyonun teklifi, Kurultayın borçlu sınıf geçme usulünün ihyasına karar vermesi şeklinde idi. Başkan bu teklifi Kurultayın müzakeresine sundu. Millî Eğitim Bakanı, çeşitli ithamlara ve tenkitlere karşı Bakanlığın politikasını cesaretle savunduğu halde, oylama neticesinde, kararın kaldırılması teklifi kabul edildi.

Esasında, Kurultayın bu mevzudaki kararı hiç bir hukukî mâna taşımamaktadır. Millî Eğitim politikasını tâyin eden heyet hükümdür. İdarî tasarrufları değiştirmek (o da şeklen) yetkisi bulunan yegâne heyet de Danıştaydır. Kurultayın, olsa olsa, eğitim politikası hakkında temennilerde bulunması mümkündür. Kurultay, rejimin ana esaslarını teşkil eden bu hususları kenara atarak, karar suretini kabul etmekle, netice itibarıyla, kendi itibarına bir darbe indirmiş oldu.

sında, Müsteşar Türkiye'de her yıl 25.000 otomobillik bir piyasanın mevcut olduğunu, dünya piyasalarına yakın bir mahiyette bunların imal edilebileceğini ve bir ecnebi firması ile işbirliği yapıldığı takdirde, ihracatın bile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Bundan iki üç sene evvel, İstanbul'da bir fabrika ile ilgili bulunan birkaç Teknik Üniversite Yönetim Üyesi, otomobil sanayinin kurulması üzerinde ısrarla durmuşlar, bu hususun Devlet tarafından ele alınması için kampanya açmışlar ve Devlet Plânlama Teşkilâtına teklifler yapmışlardı. Plânlama Teşkilâtının yaptığı tetkikler neticesinde, otomobil sanayinin birden ve entegre bir şekilde kurulmasının mümkün olamayacağı, komple bir tesisin rantabl olamayacağı meydana çıkmıştı. Ayrıca, motörlü vasıtaların Türkiye'de imalini safha safha gerçekleştirmenin doğru olacağı düşüncesi kabul edilmiş, endüstrinin, montajdan başlayarak tedricen inkişaf ettirilmesi prensibi kabul edilmişti. Beş yıllık kalkınma plânı bu esaslara ve prensiplere göre hazırlanmıştır. Uzun çalışmaların sonra, motörlü vasıtaları da kapsayan bir montaj talimatnamesi Sanayi Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 1964 başında yürürlüğe konmuştur. Mevcut tesisler ve kurulmak üzere bulunan tesisler kendilerini bu düzene ayarlamışlar ve bu sahada oldukça önemli yeni yatırımlar için karar alınmış, bunların çoğu yürürlüğe konmuştur.

Şimdi, birden bire, Sanayi Bakanlığı montaj usulünden memnun olmadığını, komple bir tesisin vücutte getirilmesi icabettiğini ifade ediyor.

Bu yeni istikrarsızlık nümunesi karşısında gülmek mi, ağlamak mı lâzım, artık bilemiyoruz. İktisadî ve siyasi şartların zaten yarattıkları bir istikrarsızlık vardır ve bu istikrarsızlık yüzünden yatırım sahasında büyük bir çekingenlik mevcuttur. Özel sektör yatırımları yavaş cereyan edip plânda istenilen istikametlere tamamen intibak etmemektedir. Bunlar kâfi değilmiş ki, hükümet cephesinden de istikrarsızlığı arttırmak için çalışmalar yapılıyor. Sanayi Bakanlığının otomobil sanayiindeki tutumu, oldukça uzun bir kararsızlık zincirinin son halkasını teşkil ediyor. Bu son karar üzerinde uzun boylu durmak istemiyoruz ve Makine Kimya Endüstrisinin bu projeyi gerçekleştireceğine ihtimal veremiyoruz. Buna, her şeyden önce akışelim, sonra bizzat hükümetin bağlı kaldığını çeşitli fırsatlarda ifade ettiği Beş Yıllık Kalkınma Plânı manidir.

Fakat, ne de olsa, Sanayi Bakanlığının son tutumunun zararlı etkileri olabilir. Bunu ciddiye alanlar olabilir ve bu gibilerde hasıl olacak tereddütler menfi tesirler yapabilir.

Sanayi Bakanlığı bu hareketle, hakiki koordinasyondan ve hükümet seviyesinde plânlı çalışmadan ne kadar uzak olduğumuzu göstermiştir. Bir kere daha görüyoruz ki bir plân hazırlamak ve şeklen kabul etmek hiç bir şey değildir, asıl mesele, bunu benimsemek ve bunun etrafında bir ekip çalışması yaratmaktır.

Yeniden Otomobil Sanayii

Geçenlerde Sanayi Bakanlığı Müsteşarının Türkiye'de otomobil sanayinin kurulacağına dair demecini hayret ve hattâ üzüntü ile karşıladığımızı gizliymiyeceğiz. Müsteşara göre, Türkiye'de motor dahil, otomobilin bütün aksamını imal edecek bir fabrikanın kurulması mümkün ve aynı zamanda rantabl oluyormuş. Böyle bir tesisin üzerinde ciddiyetle duruluyormuş ve bu husustaki vazife Makine Kimya Endüstrisine verilecekti. Gazetelerde neşredilen basın toplantı-

Yurt Dışında Yetiştirme

Milli Eğitim Bakanlığı bu yıl seçme imtihanları ile tesbit edeceği 1068 öğrenciyi doktora veya ihtisas yapmak üzere yabancı memleketlere gönderecektir. DPT. ve M. E. Bakanlığı beş yıl içinde 3000 öğrencinin yabancı ülkelerde devlet hesabına yetiştirilmesine karar vermiştir. 1963 programında 500, 1964 programında ise 600 yüksek öğretim mezununun yabancı ülkelerde yetiştirilmesi öngörülmüş bulunmaktadır. Bu konuda 1963 programı geçen yıl uygulanmadığından bu yıl, iki yıl için öngörülen sayıda öğrenci dış ülkelere gönderilecektir. Bu sayıya çeşitli devlet kurumlarının kendi ihtiyaçları için yurt dışına göndereceği öğrenciler dâhil değildir.

1963 programında yurt dışına gönderilmesi düşünülen öğrencilerin sadece Türkiye üniversitelerinden birinde çalışmayı taahhüt etmeleri öngörülmüştü. 1964 programında ise yurt dışına göndermenin gayesi daha geniş tutulmuştur. «Bu elemanlar öğrenimleri sonunda bir yüksek öğretim veya araştırma kurumunda hizmet görmeyi yükümlenecektir.»

Şubat 1962 de toplanan 7. Milli Eğitim Şurası yılda 200'den az olmamak üzere genç elemanın doktora veya doktora ötesi ilmi araştırmalar yapmak üzere dış ülkelere gönderilmesini tavsiye etmişti. Görülüyor ki fikir bir iki yıl içinde gelişmiş, DPT tarafından benimsenmiş ve proje daha şümüllü bir hal almıştır.

Yurt dışında araştırmacı ve öğretici eleman yetiştirme projesinin mali portesi şu şekilde tahmin edilebilir: Bir öğrencinin yurt dışında en aşağı yıllık masrafı onbin lira ve kalacağı ortalama süre dört yıl kabul edilirse üçbin öğrencilik proje Türkiye'ye en aşağı 120 milyon liralık döviz mal olacaktır.

Bu büyük yatırımdan beklenen verimin alınabilmesi için projenin çok iyi plânlanması ve başarı ile yürütülebilmesi şarttır. İnceleme ve plânlama safhasında yapılacak bir hatanın, ileride düzeltilmesi imkânsız mahzurları ortaya çıkabilir.

Türk kültür ve yüksek öğretim hayatı bakımından bu kadar önemli bir proje hakkında yetkili ve sorumlu çevrelerin ilgili halkoyunu aydınlatması gereklidir. Üzülerek belirtelim ki Milli Eğitim Bakanlığı ve DPT

projenin ayrıntılarını halkoyuna açıklamamıştır. Proje hakkında tam bir bilgi edininceye kadar şimdilik şu noktaları belirtmeyi zaruri saymaktayız:

Üniversite ve yüksek okul öğretmenliği ile araştırmacılık özel vasıflar isteyen mesleklerdir. Yalnız bilgi bakımından yapılacak bir yazılı seçme imtihanı ile isabetli bir seçim yapmak pek güçtür. Dış ülkelerde öğrenim yapmak üzere müracaat edenlerin genel olarak ne kadar düşük bir seviyede olduğunu Milli Eğitim Bakanlığı şüphesiz yakından bilmektedir. Bu düşük seviye ayrıca imtihan seviyesinin düşünülmesine de sebep olmaktadır. Bir yılda 1068 üniversite ve yüksek okul mezununu üniversite öğretmeni veya araştırmacı olarak yetiştirmek üzere dış ülkelere göndermek müracaat edenlerin azlığı veya seviyelerinin tatmin edici olmaması halinde fiilen güçleşebilir. Bu konuda acele etmek ve seçim standardını düşürmek hem Devletin dövizini ve parasını, hem de doktora veya ihtisas yapma seviyesinde veya kabiliyetinde olmayan gençlerin yıllarını ve ümitlerini heba etmekle neticelenebilecek büyük bir hata olabilir.

Üniversite öğretmenliği ve araştırmacılık için en normal seçim yolu seminer çalışmalarıdır. Lisans öğretimi devresindeki öğrencilere gelecek yıllardaki fırsatlar izah edilirse, onların gerek yabancı dil, gerek seminer çalışmaları bakımından özel bir programdan veya mevcut imkânlardan faydalanmaları teşvik edilirse ve seçim bu kanaldan yapılacak olursa fire ihtimali şüphesiz pek çok azalacak ve üstelik doktora için yabancı ülkeye giden öğrenci bir ön-yetiştirme devresini tamamlamış, yapacağı işin mahiyeti ve metodu hakkında hazırlıklı bulunacaktır.

Bir diğer nokta da şudur: Türkiye'de bugün bir çok bilim kollarında doktora yapmak imkânı vardır. Bu proje için ayrılacak para ve dövizin çok az bir kısmı ile, Türkiye'de bir yabancı memlekette olduğu kadar iyi netice alınabilecek bilim kollarında, yeni öğretim ve araştırma elemanları yetiştirilebilir. Bu, Türk üniversitelerindeki doktora çalışmalarına talebin birdenbire düşmemesi için de gereklidir.

Maksat yüksek öğretim ve araştırma müesseseleri için yeni eleman yetiştirmek olduğuna göre ilgili müesseselerin asistan kadrosunu artırmak ve asistanlarını yabancı memleketlere gönderme fırsatlarını çoğaltmak bize daha sağlam ve isabetli bir yol olarak görünmektedir. Doğrudan doğruya dış ülkelere öğrenci gönderme yalnız Türkiye'de kürsüsü mevcut olmayan bilim kollarına hasredilebilir.

Seçilecek öğrencilerin gerek yabancı dil ve gerek gideceği memleket bakımından teksifi bir kursa tabi tutulmasının önemine ayrıca işaret etmek isteriz. Yöneltilme kursunda o yabancı memleketlerde doktora yapmış üniversite öğretmenlerinden faydalanılmalıdır. İlk defa yurt dışına çıkacak öğrencilerin yabancı memlekette karşılaşacağı sosyal ve hattâ cinsel meseleler konusunda da aydınlatılması lazımdır.

Bu notta belirtmek istediğimiz son nokta şudur: Eğitim alanında üniversite öğretmeni yok denecek kadar azdır. Türkiye'de bir eğitim fakültesi açılması düşünülmektedir. Bu alanda çok kuvvetli bir kadroya ihtiyaç bulunduğunu, gerek üniversitelerdeki eğitim kürsülerinin, gerek Milli Eğitim Bakanlığındaki yönetici personelin durumu açık bir şekilde göstermektedir. Bundan dolayı bu projede eğitim alanının en geniş yeri alması en tabii bir netice olacaktır. Halbuki eğitimin, bu projenin 1964 yılı içindeki yeri yüzde biri aşmamak tadır.

Üçbin öğrenciyi dış ülkelere yetiştirme projesinin ayrıntılarını bilemediğimiz için bu projenin sağlam esaslara ve gerçekçi bir uygulamaya dayandığı veya dayanmadığı hakkında bir değer hükmü vermeye imkân yoktur. Ancak bu konuda haklı şüphelerimiz vardır. DPT nin ve M. E. B. nin bir plânlama hatası yapmamış olmasını dilerken, bu konuda aydınlığa ihtiyaç olduğunu da belirtmek isteriz.

İngiltere'de Yeni İktidar

İngiltere'de İşçi Partisi dört oy gibi küçük bir farkla iktidara gelmiştir. Harp sonrası İşçi Partisi iktidarı gibi, bu işçi iktidarının da pek talihli olduğu söylenemez. İngiltere, bugün de harp sonrası gibi, işçi iktidarına büyük meselelerinin yüküyle dönmektedir. Pek çok gözlemci bu kadar küçük bir ekseriyetle işçilerin uzun zaman iktidarı ellerinde tutmalarının güç olduğunu söylemekte, ve yakın bir gelecekte, Mr. Wilson'un seçime gitmek zorunda kalacağını iddia etmektedirler. Özellikle, bu ekseriyetle demir ve çelik endüstrisini devletleştirmenin pek makul olmadığı sesleri yükselmektedir. Fakat, yeni Başbakanın verdiği ilk demeçte bu düşüncelere itibar etmediği anlaşılmıştır. Asgari iki-üç yıldan önce yeni bir seçime gidilmesinin mümkün olmayacağı anlaşıldığı gibi, Mr. Wilson; kazandıkları iktidarın ekseriyetinin sayısı ne olursa olsun, düşündükleri reformları yapacaklarını şüpheye yer vermez biçimde açıklamıştır. Tabii, demir ve çeliğin devletleştirilmesi projesinden vaz geçmediklerini, Başbakan böylece açıklamış bulunuyor.

İngiltere'nin bugün karşılaştığı en acil durum dış tediye muvazenesinin devamlı açık vermesi, bu açığın son ay 111 milyon sterlini bulmasıdır. Bu sebeple ki Mr. Wilson seçim kampanyasında şiddetle hükümete saldırmaktan çok, İngiltere'nin karşılaştığı ekonomik durumundaki güçlükleri tahlil ve açıklamaya hasretmiştir. Şiddetli saldırılarla, halkın güvenini yıkarak, durumun çare bulunmaz derecede ümitsiz olduğu etkisini uyandırmaktan şiddetle kaçınmıştır. Böylece seçimi hangi hükümet kazanırsa kazansın, güçlükleri artıracak bir yol tutmaktan kaçınmakla sorumluluk duygusu olan bir lider imtihanını vermiştir. İktidar da, aynı sorumluluk duygusuyla meselelere hal çaresi arayacağı şüphesizdir. Endüstri ve ticaretin geliştirilmesi, içte ve dışta sağlam bir temel istinat ettirilmesi, endüstrinin modernleştirilmesi için, bunu finanse edecek bir gelir artışı, ve büyümenin sağlanması İngiltere'nin yeni iktidarının karşılaştığı en önemli meseledir. Mr. Wilson, buna ikinci endüstri Revolisyonu demektedir. İngiltere ilim çağında, bu revolisyonu gerçekleştirmekle milletlerarası hayatta gerekli rolü oynayabilir. Bunun yanında, ev, okul, yol, hastane inşası, sosyal servislerin geliştirilmesi, emekli ücretlerinin tanzimi, İngiliz hayat tarzının düzenlenmesi, gelirin daha adil dağılmasını ve herkesin daha iyi hayat tarzına kavuşması, işçi iktidarının sağlamak istediği hususlardır. Büyük ev inşaatına girişmek için arazi devletleştirilmesi, demir-çelik gibi ilk el atılacak hususlardandır. Eğitimin ıslah edilmesi, işçi iktidarının büyük seçim sloganlarından.

Fakat asıl mesele, gelecek nesillerin, bu eğitimle nasıl bir hayat felsefesiyle yetiştirilecekleridir. Halkın yarısına yakın bir kısmı fanatik bir sınıf anlayışıyla hor görülürse, bu İngiltere'yi kaçınılmaz bir suretle, aşığıdan yukarıya doğru bükecektir. Herneka-

dar, İşçi Partisi sosyal adaletsizliğe karşı isyan duygusu üzerine inşa edilmiş ise de, bu çok mazide kalmış bir haldir, ve İngiltere'de sınıf düşmanlığını haklı kılacak ölçüde sosyal adalet ilkesine aykırılık, bugün yok gibidir. Mr. Wilson'un birliği bozacak sınıf düşmanlığına gitmeyecek akıllı bir politikacı olduğunu kabul etmek için pek çok sebep var.

Mr. Wilson kabinesini süratle kurmada gösterdiği başarıya ve kabine üyeliklerini dağıtarken parti içi kuvvet dengesine son derece dikkat etmekle ilk müsbet notu olarak, usta bir profesyonel politikacı olduğunu tasdik ettirmiştir. Kabine üyelikleri dağıtılarken, gelecekte bir parti çatlaklığını önlemek göz önünde tutulmuştur. Yeni kabine, merkezden çok partinin sol eğilimini temsil etmektedir.

Yeni işçi hükümetinin Dışişleri Bakanı, hemen Amerika'yı ziyaretini, yeni hükümetin de, Amerikayla özel münasebetlerini sürdürmeğe özel bir değer atfettiği anlamına almak gerekir. Bunun yanında, Mr. Gordon Walker'in, Başbakanın yakında Washington'a yapacağı ziyaretin esaslarını hazırlıyacağı anlaşılmaktadır.

Mr. Gordon Walker'in Amerika başkanını ziyaretini, İşçi Partisinin, çok taraflı NATO vurucu gücüne karşı bulunması, Amerika ve Batı Almanya'nın, bu projeyi yürütme azmi, sonunda kaçınılmaz gibi görülen, İngiliz-Amerikan çatışmasını savuşturabilmiş görülüyor. Her ne kadar, Mr. Wilson'un Nassu anlaşmasını yeniden müzakere etmek isteği, Mr. Walker tarafından tekrar edilmiş ise de, bunun eskisi kadar Amerikan idarecilerini şüpheye düşürmediği hissedilmektedir. İngiltere Dışişleri Bakanı, Amerika'nın çok taraflı nükleer güç anlaşmasının yıl sonuna kadar imzalanmasında ısrar etmediğini ima etmiştir. Bu meselenin incelenmesi, için, yeni hükümete yeteri kadar zaman bırakılmasını, Amerika Birleşik Devletleri idarecilerinin makul karşıladıkları anlaşılmaktadır. Meseleye kesin çözüm, Mr. Wilson'un Washington'u ziyaretinde kararlaştırılacaktır. Mr. Wilson'un NATO bünyesinde değişiklik ve çok taraflı nükleer güç konusunda ikili veto sistemini kapsayan bir plân sunacağı biliniyor, yahut henüz bu konuda yeteri kadar bilgi mevcut değildir. Seçim öncesi, İşçi Partisinin Anti-Alman ve Anti-Avrupa eğiliminden şüphe edenler, Mr. Wilson'un Amerikan idarecilerini Batı Alman'yayı nükleer silâhlarda sorumluluk ortaklığından yoksun etmek niyetini taşımadığını açıklamakla yatışmıştır. İngiliz Dışişleri Bakanının Washington'u ziyaretini, tarafların farklı görüşleri devam etmekle beraber müsbet etki bırakmış, İngiliz Ticaret Bakanı Danglay Jay'ın Kızıl Çin'de, İngiltere Ticaret Sergisini açmaya gidişi de, Amerikan idarecilerince anlayışla karşılanmış ve bu, Dean Rusk'un, Kızıl Çin idarecilerine şifahi bir mesaj göndermesi için iyi bir fırsat sayılmıştır. Danglay Jay'ın Pekin'e giderken, Moskova'daki kısa tenekkuzunda, Rus idarecileriyle yaptığı görüşme sonunda verdiği demeçten, Rus Başbakanı Kosigin'den iki memleket arasındaki ticarete İngiltere aleyhine husule gelen farkın, Rusların daha fazla mal almalarıyla kapatılmasını istediği anlaşılmaktadır. Danglay Jay'ın Kızıl Çin

hakkındaki sözleri de, yeni hükümetin Kızıl Çin ile ticareti artırmak için her gayreti sarf edeceğini göstermektedir.

Ekonomik tedbirler makul, İngiltere'nin almak zorunda olduğu tedbirler olarak karşılanmakla beraber, Avrupa serbest ticaret sahasında yankı yapmış, kendilerini haberdar edilmeden alınan gümrüklerde % 15 artırmaya kızmışlardır. Yeni hükümet, Avrupa'nın siyasi birliği konusunda görüşmeye hazır olduğunu, NATO ittifakı işbirliğine devam edeceğini, Avrupa siyasi birliğini NATO çerçevesinde araştırmağa aykırı bulunduğu, daha önce açıklanmasına rağmen, son ekonomik tedbirlerin açıklanmasıyla, Avrupa müşterek pazarına İngiltere'nin alınmasını savunan, baş müttetiklerini yitirmiştir. İngiltere'nin baş savunucusu, Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henry Spaak, İngiltere'nin Avrupa birliğiyle ilgilenmediğinin anlaşıldığını ifade ile Fransız Cumhurbaşkanı'nın haklı olduğunu belirtmiştir. Spaak, General De Gaulle'i ziyaretle, bu görüşünü kendisine izah etmiştir. Hollanda Dışişleri Bakanı da yavaş, yavaş Fransız görüşüne kaymaktadır. İngiliz işçi hükümetinin Anti-Avrupa tutumu ilk anda, Ortak Pazarda İngiliz dostu iki devlet adamını, De Gaulle doğru itmiştir. Ayrıca, prestij projeleri olarak adlandırılan İngiliz-Fransız müşterek projelerinin iptali ihtimali de Fransa ile yeni müşkilâtlar yaratmaktadır. İngiltere'nin Fransa ile ortak yapmağa hazırlandığı "Cuncard" yolcu uçağı projesini iptal etmek istemesi, İngiltere ile Fransa arasındaki yer altı tüneli projesinin kaderi yeni endişeler yaratmaktadır.

Bütün güçlüklerle rağmen, Mr. Wilson, ilk yüz gün olarak isimlendirdiği, üç ay içinde, halka İngiltere'nin neye muhtaç olduğunu ve bunun nasıl, yapılacağını ve iktidar için bu işleri başaracak, kabiliyet, cesaret, hayal gücü ve iradeye sahip olduklarını isbat etmek istiyor. Muhafazakârların rey kaybettireceği endişesiyle uzun süredir ihmal ettikleri popüler olmayan, bütün tedbirleri almağa koyulmuşlardır. İyi yetişmiş bir teknokratlar kadroları var ve İngiltere'nin üstün dimağlarını hizmete çağırılmışlardır. Bu kadar küçük bir ekseriyetle, bu derece cesur teşebbüslere girişen ve bu derece güç şartlarla yüz yüze bir iktidar yok gibidir. Başarıları demokratik sosyalizmin zaferi olacaktır. Haklarında henüz hüküm verilemez, iyi niyetle başarılı olmalarını diliyoruz.

AĞLAYAN DÜNYA

Yazan: Muzaffer ENDER

Atatürk Hakkında 39 Ülkede
söylenen Sözler

Fiyatı: 5,— TL.

İncelemeler

440 Sayılı Kanundan Sonra Karma Ekonomi

Osman OKYAR

I

Malûm olduğu üzere Mart 1964 te iktisadî devlet teşekküllerinin yeniden düzenlenmesine dair kanun Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu kanunla iktisadî devlet teşekküllerinin tâbi olacakları nizamın ana hatları tespit edilmektedir. Ayrıca, her teşekkül için, bağlı bulunduğu Bakanlıkça bir kuruluş Kanununun hazırlanması derpiş edilmiştir. Nihayet, teşekküllerin yeni düzene intibakını sağlayacak bir komisyonun kurulmuş olduğunu ve bu komisyonun işlerini iki sene içinde bitirmesi gerektiğini kaydedelim.

Forum dergisinde ekonomimizin istikbali bakımından fevkalâde önemli olan bu kanun üzerinde notlar ve incelemeler suretiyle durduk. Bu arada Ali Bozer, 1 Haziran 1964 tarihli sayımızda, yeni düzenin hukukî cephesi üzerinde ve Cihat İren 1 Ağustos 1964 tarihli sayımızda meselelerin iktisadî cephesi üzerinde durmuşlardır.

Ali Bozer arkadaşımızın belirttiği önemli noktalardan biri, yeni düzende, devlet sermayesi ve özel sermayenin iştirakiyle vücade gelmiş veya gelecek karma teşebbüslere imkân tanınmamasıdır. Böyle bir teşebbüste devletin hissesi % 50'den fazla ise, üç sene içinde teşebbüs, iktisadî devlet teşekkülü şekline getirilecek ve böylece âmme sermayesiyle özel sermayenin yan yana bulunduğu birçok şirketler ortadan kaldırılacağı gibi, ileride böyle teşebbüslerin kurulması fevkalâde güçleşecektir.

Cihat İren ise, yeni kanunla iktisadî devlet teşekküllerinin muhtariyeti meselesini halledilmediğine işaret etmekte, yeni kanunla Maliye Bakanlığına ve teşekkülün bağlı bulunduğu Bakanlığa verilen çok geniş müdahale yetkilerini tehlikeli bulmaktadır.

Bu incelemede, kanunda mevzu bahis edilen karma ekonomi düzeni üzerinde durmak istiyorum.

Evvelâ ele alacağım mevzu karma ekonominin tarif ve tâyini meselesi olacaktır. Diğer bir yazıda, karma ekonomi için teklif ettiğim kurallar muvacehesinde yeni kanunla iktisadî devlet teşekküllerine verilen nizamı tetkik edeceğimi ve bu nizamın nazari kurallara intibak edip etmediğini araştırmaya çalışacağım.

★

Birinci mesele ve en önemli mesele, karma ekonominin kuralları hakkında bir anlaşmaya varmaktır. 440 sayılı reorganizasyon kanununun ikinci maddesinde, gayenin, iktisadî devlet teşekküllerinin, karma ekonomi kurallarına göre ve ekonomik gereklere göre yönetilmelerinin temini olduğu yazılıdır. Çok güzel, amma bunu sağlamak için evvelâ bu kuralların nelerden ibaret olduğunu bilmemiz gerekir. Acaba bugün o durumda bulunuyor muyuz? Karma ekonomi kuralları sarahaten ne olduklarını biliyor muyuz? Kanun, bunlar malûm ve belli imiş faraziyesine istinat ediyor ve bu mevzu üzerinde durmadan reorganizasyon tedbirlerine geçiyor. Oysa, kanaatimce, mesele tavazzuh etmiş olmaktan uzaktır, karma ekonomi deyince, çok müphem şeyler akla gelmekte ve karma ekonomi yazarlara göre farklı şekillerde anlaşılmaktadır. Mevzu üzerinde uzun boylu düşünmeğe ve tartışmaya ihtiyaç vardır. Karma ekonomi düzeni ancak bu suretle ortaya çıkacak ve vuzuh kazanacaktır. Plânlama Teşkilâtının bu mevzuda önderlik etmesi ve çeşitli grupların temsilcileriyle iktisatçıların iştirak edecekleri seminerler tertip etmesi gerekirdi. Maalesef bu yapılmamış olduğundan, bu önemli mevzuda aydınlığa kavuşamadık ve ka-

nun da mesele tavazzuh etmeden, hazırlanmış oldu.

Aşağıda arzedeceğim düşünce ve teklifler, meselelerin münakaşasını hızlandırmak ve mevzuyu olgunlaştırmak gayesini taşıyor. Karma ekonomi problemini halletmiş olduğunu iddia edecek değilim. Mesele, bir tek kişi tarafından halledilecek nitelikte değildir. Memleketin çeşitli sahalarından gelenlerin iştirakiyle ve bir grup çalışması neticesinde müşterek bir anlayışa yaklaşmak mümkün olabilir.

Evvelâ üzerinde anlaşmaya varılması gereken konu şudur: Karma ekonomi deyince, farklı ve belirli bir iktisadî sistem mi tasavvur ediyoruz yoksa karma ekonomiyi, bizi mevcut sistemlerden birine yani kapitalizme veya sosyalizme götüren bir yol, bir geçici safha olarak mı düşünüyoruz?

Kendine mahsus ayrı bir sistem olarak düşünülen karma ekonomi, sosyalizm veya kapitalizme götüren bir intikal safhasından çok farklı olacaktır. İntikal safhası olarak düşünülünce, kurallar ve müesseseler nihai hedefin gerçekleştirilmesi için düzenlenir. Devamlı ve müstakil bir sistem olarak düşünülünce, kurallar ve müesseseler bu sistemin devamlılığını ve işlemlerini sağlamak üzere tertiplenir.

Kanaatim şudur ki, karma ekonomiyi müstakil ve devamlı bir sistem olarak kabul etmeli ve bunu sosyalizme veya liberalizme bir intikal safhası olarak düşünmemeliyiz. Bunda tarihî, sosyal ve siyasi zaruretler olduğu gibi, ana hatlarıyla belirli ve müstakar bir çerçeve haline getirilebilecek olursa, iktisadî kalkınmamız için çok uygun ve müsait bir zemin teşkil edecektir. Bu yazıda meselelerin nedenlerine teferruatlı şekilde inmeğe imkân yoktur.

Diğer taraftan 5 yıllık plânın da esas çerçeve olarak karma ekonomiyi kabul ettiğini biliyoruz. 440 sayılı Kanunla bu husus yeniden teyit edilmiştir. Hükümetin çeşitli beyanlarında, karma ekonominin takip edilmekte olduğundan bahsediliyor. Şu halde karma ekonominin devamlı bir sistem olarak tasavvuru lehinde kuvvetli cereyan vardır. Bununla beraber sistem olarak yerleşmesi için iki şartın gerçekleşmesi icabeder.

a) Bu sistemin ana kuralları ve müesseseleri nedir? Evvelâ, bu noktada müştereken nazari bir an-

laşmaya varılmalıdır. Bu yazının müteakip kısmında, Plândaki karma ekonomi anlayışını da tahlil ederek, bazı teklifler ileri sürmeye çalışacağım.

b) Siyasî partili demokratik bir düzende bulunduğumuza ve partilerin farklı siyasî programları olabileceğine göre, iktidar değişikliği olduğu takdirde, durum ne olacaktır? İktidara gelen yeni parti karma ekonomiyi zedelemeye, şu veya bu tarafa çekmeye teşebbüs edecek midir? Bu fevkalâde önemli mesele, Türkiyenin şartlarını haiz bir memlekette, siyasî demokrasinin bazı hususiyetleri olması icabettiğini bize telkin ediyor. Çünkü, iktisadî sistemin ana hatları, her siyasî iktidar değişikliğinde, tadile uğrarsa, böyle bir ortamda kalkınmanın cereyanı fevkalâde güç olur. Bu noktayı işaret etmekle iktifa ediyorum. Belki ayrı bir incelemenin mevzuunu teşkil edebilir.

Karma ekonominin kuralları mevzuunda şahsî düşünce ve tekliflerimi izah etmeden önce 5 yıllık kalkınma plânında bu mevzuda yazılanları gözden geçirmek faydalı olacaktır. Plânda bu mevzuya ayrı bir faslın tahsis edildiğini kaydedelim (Bölüm II, Karma Ekonomi Kuralları, sahife 59-63).

Aşağıda ana fikirleri özet şeklinde takdim ediyorum :

— Plânın iktisadî hedefleri (bilhassa yatırım hedefleri) kamu kesimiyle özel kesimin gelişmeleri hakkında her hangi bir peşin hüküm yapılmadan tâyin edilmiştir. Bunun mânası, plânda konu kesimini özel sektör aleyhine büyütme veya aksine, özel sektör lehine küçültme gayesinin taşınmadığıdır ve yatırım ayırımının, sektör analizlerine ve ekonomik ihtiyaçlara göre yapılmaya çalışıldığıdır.

— Özel sektör ve kamu sektörü gelişen iki ayrı parça olarak değil, bir bütünün birbirini tamamlayan iki kesimi olarak mütalâa edilmiştir. Bu nokta, karma ekonomi çerçevesinde plânın esas fonksiyonlarından birini ihtiva etmektedir. Bütün ekonomiye şamil bir plân mevcut olmadığı zaman, özel sektörün çeşitli kolları ile kamu sektörü yatırımları arasındaki münasebetler, karşılıklı te-

sirler ve bağlantılar nazarı itibara alınmamakta, duplikasyon, aşırı kapasitenin vücuda gelmesi veya tamamlayıcı tesis noksanlığı gibi mahzurlar meydana gelmekte idi.

— Kamu sektörü ile özel sektörün faaliyetlerini kesin çizgilerle sınırlamak imkânsızdır. Önemli olan plân hedefleridir. Bunları sağlamak için devlet iktisadî faaliyetleri düzenliyelemeli ve lüzumunda, sektörlerin hedeflerini ayarlayabilmelidir. Bu nokta, karma ekonomiye ve plâna geniş seyyaliyet vermek ihtiyacını ifade ediyor. Kanunla, özel sektör ile kamu sektörü arasındaki sınırları tespit etmeye lüzum yoktur.

— İktisadî politikanın bütün araçları iki kesime eşit olarak uygulanacaktır. Bu arada, iktisadî devlet teşebbüsleri, kârlarını azamî kılan bir politika takip edeceklerdir. Çok önemli olan bu noktada kuralların tâyinine yaklaşılmıştır. Özel sektör ile iktisadî kamu sektörü esas itibarıyla aynı gayeyi, yani kâr gayesini güdecekler ve çeşitli kaynakların sağlanması bakımından eşit şartlara tâbi olacaklardır.

Plânın (karma ekonomi kuralları) faslında karma ekonominin esas oyun kaideleri hakkında ileri sürülen düşünceler ve prensip kararları bunlardır: Bundan maada, plânın başka bölümlerinde, karma ekonominin kuralları ile ilgili düşünceler ve hükümler vardır. Meselâ, IX uncu bölümü teşkil eden Uygulama Politikasının (fiyat politikası) faslında fiyat düzeni ile ilgili kısımları bilhassa ilgi çekicidir. Bu faslında evvelâ, fiyatların plânda belirtilen sosyal ve iktisadî hedeflerin gerçekleşmesinde en önemli rolü oynayacağı belirtilmektedir, çünkü fiyatlar, kişilerin tüketim tercihlerini ve müteşebbislerin kararlarını etkileyen değerlerdir. Bununla beraber, plânda fiyatların her zaman tercih ve maliyetlerin şaşmaz ölçüsü olmadığı ifade edilmekte ve bazı hallerde fiyat mekanizmasının tamamlanmasının icabedeceği ilâve edilmektedir. Böylece, esas serbest olarak işleyen fiyat mekanizmasıdır. Kamu iktisadî teşebbüslerinin fiyatlarının tespitinde esasın, maliyetler olacağından bahsedilmekte, özel teşebbüslerle kamu işletmelerinin yan yana faaliyette buldukları sahalarda

fiyatların piyasa durumuna göre ayarlanacağı ifade edilmektedir.

İşte plânda karma ekonomi kuralları hakkında ileri sürülen prensip ve düşünceler aşağı yukarı bunlardır.

Bunlar bize bazı önemli ipuçları temin etmekle beraber, gereken sarahat ve vuzuhu taşıdıkları söylenebilir mi? Ekonominin esas oyun kaidesi, oyunu kazananların veya kaybedenlerin nasıl tâyin edileceği belirtilmiş oluyor mu? Eşit şartların muşahhas olarak neyi gerektirdiği anlaşılıyor mu? Keza, bu şartların gerçekleştirilmesinde, hakem olarak, Devlete isabet eden fonksiyon nedir?

Kanaatimce, plânda karma ekonomi kuralları kâfi derecede sistematik bir tarzda belirtilmemiş, bu kuralların gerektirdiği müesseseler işlenmemiş, önemli bazı muşahhas noktalar başta kalmıştır. Keza sistemin ruhu ve hedefi oldukça müphem bırakılmıştır. Oysa, bunun açık olarak belirtilmesi, oyun kaidelerinin baştan belli olması hayatî önemi taşır.

Evvelâ karma ekonomide fiyat mekanizmasının rolünü tâyin etmemiz lâzımdır. Hem özel sektörün, hem kamu iktisadî sektörünün faaliyetleri hâkim olan müşterek esasın (muayyen ve sarıh olan istisnalar hariç) fiyat mekanizmasının olduğu kabul edilmelidir. Kanaatimce, bir karma ekonomi için başka türlü düşünülmesine imkân yoktur. Komünist ekonomilerde olduğu gibi, kaynakların tevzi ve istihsalin ayarlanması bir merkezden idare edilirse, o zaman karma ekonominin mânası kalmaz. Şu halde, iktisadî kamu sektörüne ve özel sektöre dahil teşebbüslerin hedefi, piyasa fiyatlarını göz önünde bulundurarak kâr etmek olmalıdır.

Oyunda kaybedenler ve kazananlar bu esasa göre meydana çıkmalıdır. Kamu iktisadî sektöründe kaybedenler varsa, tıpkı özel sektörde olduğu sahadan çekilmeli ve bunu sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

Bu esas kaidenin kabulü neticesinde ortaya çıkan başlıca mevzuu, sektörler arasında eşitliğin sağlanmasıdır. Bilhassa, emek istihdam, sosyal ödemelerin yükü, kredi şartları ve dış ticaret imkânları bakımından eşitliğin sağlanması icabeder. Bu hususlar hemen gerçekleştirilmezse dahi, bun-

ların tahakkukuna doğru adımlar atılmalıdır.

Saniyen, diğer bir mesele, hakem olarak devletin fonksiyonu ile oyuncu olarak devletin teşebbüsleri arasında kesin bir ayırım yapılmasıdır. Bugün her iki fonksiyon bir tek Bakanlıkta (meselâ Sanayi Bakanlığında) birleştirilmiştir. Bu hususun fonksiyonların karışmasına yol açtığını ve açacağını düşünmekteyim. Hakem rolünü ifa eden Bakanlıklar ile işletmeleri murakabe eden Bakanlıkların ayrılmasında fayda vardır.

Yukarıdaki şartlar tahakkuk ettiği takdirde, küçük kimselerin ve bilhassa özel sektör temsilcilerinin isteği gibi, devlet iktisadî sektörü ile ö-

zel sektör arasında sınırların peşinen ve kesin olarak tespitine lüzum kalmıyacak, bilâkis bu hükmün sisteme katılık ve sertlik getirmekten başka etkisi olmayacaktır.

İşte, çok genel olarak, karma ekonominin oyun kaidelerinin ana hatları bunlar olmalıdır. Daha doldurulacak boşlukların kaldığı muhakkak. Bilhassa karma teşebbüsler plânın fonksiyonları ve yatırım hedeflerinin tespiti üzerinde daha çok düşünmek icabeder. Fakat esaslar üzerinde mutabakata varılırsa, gerisi daha kolay olur.

Gelecek yazıda, yukarıdaki prensipler muvacehesinde 440 sayılı kanunu tahlil etmeğe çalışacağım.

Danıştay'ın Bir Kararı Dolayısıyla

Adnan GÜRİZ

«Adaletin değirmeni yavaş, takat iyi döner.»

Yurt dışından otomobil ve benzeri nakil araçları getirenlerden "istikrar fonuna katılma payı" adı altında belli bir para tahsil edilmesi yolunda hükümetçe verilen kararlar ve bu kararların uygulanması dolayısıyla Danıştay'da açılan dâvalar üzerine Sekizinci Daire ile Genel Kurulca verilen kararlar arasında hâsıl olan aykırılık Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunca kesin olarak çözülmüş bulunuyor. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanunla verilen yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulunun çıkardığı kararların anayasaya, hukuk prensiplerine, kanunsuz vergi olamayacağı esasına aykırı olduğu dâvacılar tarafından iddia edilmiş, fakat Danıştay, Anayasa Mahkemesi görüşünün de ışığı altında bu iddiaların haksızlığını tesbit etmiştir. (1)

Şekil ve esas bakımlarından çok önemli konulara değinen karar, üzerinde dikkatle durulacak bir mahiyet taşımaktadır.

Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki 1567 sayılı kanunun 6258 sayılı kanunla değişik 1 inci maddesi "Kambiyo, nükt, esham ve tahvilât alım ve satımının ve bunlarla kıymetli madenler ve kıymetli taşlarla bunlardan mamûl veya bunları muh-

tevi her nevi eşya ve kıymetlerin ve ticarî senetlerle tediye temine yarıyan her türlü vasıta ve vesikalara memleketten ihracı ve memlekette ithalinin tanzim ve tahdidine ve Türk Parasının kıymetinin korunması zımında kararlar ittihazına icra vekilleri heyeti selâhiyetlidir." hükmünü belirtmektedir. Madde metninden anlaşılacağı gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Bakanlar Kuruluna hem kambiyo işlerini düzenlemek, hem de Türk parasının değerini korumak hususunda geniş yetkiler vermiştir. Sözü geçen Kanun 1930 yılında, 1929 ekonomik buhranından hemen sonra çıkarılmıştır. Kanunun gerekçesi ne türlü zorunlulukların kanunun yapılmasında rol oynadığını açıkça göstermektedir. Türkiye'de iktisadî buhran halinin devam etmesi, ithalât ve ihracat arasındaki dengesizlik yüzünden para değerinin düşme tehlikesi ile karşı karşıya bulunması, spekülâtorlerin faaliyetini kontrol zorunluluğu, çok hareketli iktisadî durumlara karşı koymak için alınacak tedbirlerin kanun yoluyla düzenlenmesinin güçlüğü ve hükümete yetki verilmesinin kaçınılmaz olduğu gerekçede ifade edilmiştir. Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki kanunun yürürlük süresinin uzatılması için çeşitli kanunlar çıkarılmıştır ki, bunlarda da kambiyo muame-

leleri ve Türk parasının kıymetini koruma konularında olağanüstü sebeplerin devam ettiği açıklanmıştır.

Bundan başka, Millî Birlik Komitesi devrinde çıkarılan 79 sayılı ve 16.9.1960 tarihli ve kanunun 9 uncu maddesi "ithal edilmiş ve edilecek otomobil ve benzeri nakil vasıtalarından (station wagon dahil) gerek ithalleri, gerek satışları sırasında prim almağa ve bu primin miktar ve şartlarını tesbit etmeğe hükümet yetkilidir" esasını kabul etmiştir. İşte, hem Türk parası kıymetinin korunması hakkındaki kanunun 1 inci maddesine, hem de 79 sayılı kanunun 9 uncu maddesine dayanan Bakanlar Kurulu aldığı kararlarla Türkiye'ye otomobil ithal edenlerin istikrar fonuna katılma payı ismi altında belli bir para ödemelerini şart koşmuştur. Böylece döviz tahsisi yoluyla otomobil getirenlerden daha fazla, döviz tahsis edilmeksizin otomobil getirenlerden daha az para tahsil edilmiştir.

Bakanlar Kurulunun kararları çıkarırken dayandığı kanun maddesinin anayasaya aykırı olup olmadığı ilk önce Anayasa Mahkemesi tarafından fakat başka bir vesile ile incelenmiştir. (2) Anayasa Mahkemesinin üzerinde durduğu ilk mesele yasama organının doğrudan doğruya kullanması gerekli yetkileri anayasaya aykırı şekilde Bakanlar Kuruluna devredip devretmediği olmuştur. Anayasanın 5 inci maddesi "yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." esasını koymuştur. Madde metninden de anlaşılacağı gibi, burada kastedilen yasama yetkisinin başka bir organa devredilememesidir. Yoksa kanun yoluyla ve kanunda belirtilen sınırlar içinde kalmak şartıyla yasama organının tali mahiyette veya teferruatla ilgili bazı kaideler koyma hakkını yürütme organına yani Bakanlar Kuruluna bırakabileceği şüphe götürmez. Böyle bir durumun kendisine has özellik taşıyan ve az çok istisnai bir niteliğe sahip bulunan kambiyo ve para değeri muameleleri bakımından doğruluğu tereddütsüz söylenebilir. Kambiyo muameleleri ile ilgili hususları ve para kıymeti meselelerini Büyük Millet Meclisinden çıkarılacak kanunlarla düzenlemek hemen hemen imkânsızdır. Para kıymeti ile ilgili bir konuyu Parlamento müzakerelerinden sonra kanunlaştırmaya çalışmak iktisadî

yıkım neticesini doğurabilir. Bundan başka kambiyo ve para değeri kararlarının süratle alınması ve yürürlüğe konulması gerekir ki, bunu ağır işleyen Parlamento mekanizması ile sağlamaya imkân yoktur. Kanunun olağanüstü durumu karşılamak için çıkarıldığı ve 34 yıldanberi yürürlükte bulunduğu, olağanüstü durumun ise bu kadar uzun süre devam etmeyeceği ileri sürülebilir. Ancak unutmamak gerekir ki, Türk ekonomisindeki hastalık uzun süredenberi mevcuttur ve daha bir süre devam edeceğe benzetilmektedir. Bu hastalık devam ettiği sürece olağanüstü durumun şartlarını varsaymak lâzım gelecektir. Çünkü hukuk, düzenlediği toplum hayatının gerçeklerini göz önünde tutmak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin incelediği ikinci konu, anayasanın, Bakanlar Kurulunu düzenleyici hukukî tasarruflarda bulunmaktan men edip etmediği olmuştur. Türk Anayasasının 107 nci maddesinde Bakanlar Kurulunun kanunların uygulanmasını göstermek üzere tüzükler çıkarabileceği, 113 üncü maddesinde de bakanlıkların ve kamu tüzelkişilerinin kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere yönetmelikler çıkarılabileceği yazılıdır. Başka herhangi bir maddede de Bakanlar Kurulunun karar yahut kararname yoluyla düzenleyici hukuk kaideleri koyabileceğinden bahsedilmemiştir. Bununla beraber anayasada bir boşluğun bulunması Bakanlar Kurulunun kanunla yetki verilen hallerde düzenleyici hukuk kaideleri koyamayacağı şeklinde yorumlanamaz. Zaten en soyut ve genel hükümleri içine alan anayasada her konu hakkında hüküm bulmağa da imkân yoktur. Kanun tarafından yetki verilen hallerde (Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununda olduğu gibi) Bakanlar Kurulunun düzenleyici bazı hukuk kaidelerini, kanunun tanıdığı sınırlar içinde, vaz edebileceği açıklıkla söylenebilir. Karar yahut kararname çıkarmak yetkisi anayasada zikredilmemiş olsa bile kanunda zikredilmiştir ve anayasada bunu önleyici herhangi bir hüküm yoktur. Anayasa Mahkemesi çoğunluğu da aynı görüşü benimsemiştir. Gerçekten Anayasa Mahkemesi kararında "Anayasanın 107 nci maddesi tanzim şekillerinden birini göstermektedir. Yürütme organının

bunun dışında kanunun emrine uyarak ve kanuna aykırı olmamak şartı ile umuma şâmil nitelikte hukukî tasarruflarda bulunması idare hukuku esaslarına da uygundur. Aksi halde yürütme faaliyeti pek dar ve işleme si güç bir çerçeve içerisine sokulmuş olur ki; bunun da anayasanın amacına ve ruhuna uygun düşmeyeceği ve idare fonksiyonunun isterleri ile bağdaşamayacağı meydandadır." denilmiştir. (3)

Üzerinde durulan diğer bir nokta, "istikrar fonuna katılma payı" adı altında tahsil edilen paranın Anayasanın 61 inci maddesinde yazılı "verginin kanuniliği" prensibine uygun olup olmadığıdır. Anayasanın 61 inci maddesinde "Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur" denilmektedir. Dikkat edilirse bu maddede birbirinden farklı iki prensip sayılmıştır. Bunlardan birisi tarih bakımından İngiliz demokrasisinin kuruluş mücadelesinde büyük rol oynayan "kanunsuz vergi alınmayacağı" veya "verginin kanuniliği" esası, diğeri de mazisi eski olmayan ve sosyal adalet görüşünden kaynak alan "ferdlerin malî güçlerine göre devlet masraflarına katılmaları" prensibidir.

Yurt dışından otomobil getirenlerden istikrar fonuna katılma payı olarak alınan para kanuna aykırı olan veya kanunla konulmayan bir vergi niteliğinde değildir. Çünkü olağanüstü durumun ihtiyaçlarını karşılamak gayesi ile tedvin edilen Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu Bakanlar Kuruluna böyle bir talepte bulunmak yetkisini tanımıştır. Memleketin iktisadî durumunu yakından ve hassasiyetle düzenleme sorumluluğunu taşıyan Hükümetin kanunla tanıyan yetkiyi kullanması ve otomobil getiren vatandaşa belli bir paranın ödenmesi şartıyla otomobilin yurt içine sokulabileceğini söylemesi hukuk ilkelerine aykırı değildir. Diğer yandan Bakanlar Kurulu kararı önceden Resmî Gazetede yayınlanmakta ve ödenecek primin miktar ve şartları herkese, usulüne uygun şekilde duyurulmaktadır. Dolayısıyla bir olup bitti ile karşılaşma durumu söz konusu olmamaktadır. Ancak 79 sayılı

kanunun 9 uncu maddesinde "... prim almağa ve bu primin miktar ve şartlarını hükümet tesbit etmeğe yetkilidir" deneceği yerde bir sınır açılmak suretiyle hükümetin takdir yetkisi daraltılmış olsa idi, şüphesiz daha isabetli olurdu.

"İstikrar fonuna katılma payı" adıyla otomobil getiren vatandaşlardan alınan para "fertlerin malî güçlerine göre devlet masraflarına katılmaları" prensibine tamamen uygundur. Çünkü "istikrar fonuna katılma payı" bugün Türkiye için lüks eşya durumunda bulunan otomobilden alınmaktadır. Malî durumu iyi olan vatandaşlar para ödemeğe davet edilmektedir. İktisadî durumu elverişli olan vatandaşların devlet hizmetlerinin aksamadan devamı ve Türkiye'nin karşılaştığı iktisadî güçlüklerin yenilmesi için fedakârlığa davet edilmelerinde hiçbir haksızlık yoktur. Tatbikat, hem vergi adaleti hem de sosyal adalet ilkeleriyle ahenkli bulunmaktadır.

Danıştay kararında "ithal edilmiş ve edilecek otomobil ve benzeri nakil vasıtalarından (station wagon dahil) gerek ithalleri, gerek satışları sırasında prim almağa ve bu primin miktar ve şartlarını tesbit etmeğe hükümet yetkilidir" şeklindeki 79 sayılı kanunun 9 uncu maddesi hükmü de münakaşa edilmiştir.

Millî Birlik Komitesi devrinde çıkarılan kanunların anayasaya aykırılığının ne dâva, ne de itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi tarafından incelenemeyeceği anayasada belirtilmiştir. Gerçekten Anayasamızın geçici 4 üncü maddesinde "27 Mayıs 1960 devrim tarihinden 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunlar, Türkiye Cumhuriyetinin diğer kanunlarının değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan usullere göre değiştirilebilir ve kaldırılabilir. Ancak bunlar hakkında Anayasa Mahkemesinde iptal dâvası açılmayacağı gibi, itiraz yoluyla dahi mahkemelerde anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez" hükmü yer almış bulunmaktadır. 10.9.1960 tarihli ve 79 sayılı kanun, Millî Birlik Komitesi devrinde çıkarılan diğer kanunlar gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından değiştirilinceye kadar yürürlükte kalacak ve uygulanacaktır.

Yukarıdanberi incelediğimiz sebepler, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununun 1 inci ve 79 sayılı kanununun 9 uncu maddelerinin ve bu maddelere dayanılmak suretiyle çıkarılan Bakanlar Kurulu kararlarının anayasaya ve hukuk ilkelerine uygunluğunu göstermeğe yeter sanırız. Dolayısıyla Danıştay Genel Kurulunun haklılığı ve Danıştay Sekizinci Dairesi kararlarının isabetsizliği içtihadı birleştirme kararı ile kesin şekilde tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Danıştay kararı hizmet ettiği gaye ve çözümlendiği menfaat ihtilâfı bakımından da değerlendirilebilir. Başta anayasa ilkeleri olmak üzere bütün derecelerdeki hukuk kaideleri belirli gayelerin gerçekleşmesine hizmet ederler. Hukuk kaidesine ve hukukî tasarrufa hizmet ettiği gaye anlam kazandırır. Hukuk prensibini gerçekleştirmek istediği gayeden tamamen ayırarak boş bir kalıp saymak kabil değildir. Dolayısıyla mahkemeler hukuk kaidelerini uygularken kaide ile gözetilen gayeyi de göz önünde tutmak ve yanıtıcı bir şekilciliğin tesirlerinden korunmak zorundadırlar. Danıştay'ın izah ve tahliline çalıştığımız kararı kamu faydası ile ferdi egoizm arasındaki önemli bir ihtilâfı çözümlenmiştir. Hukuk şüphesiz toplum ve ferd menfaatleri arasında âdil bir denge kurmak gayesini takib eder. Ancak adalete uygun denge sınır tanımayan bir ferdi egoizmin kamu yararı zararına üstünlük kazanması şeklinde anlaşılmalıdır. Kamu hizmetlerinin devamlı şekilde görülmesini üzerine alan devletin kanuna uygun şekilde ve malî kudretlerini gözeterek ferdlere tahmil ettiği yükümlülüğü anayasasının ve hukuk devleti prensibinin ihlâli olarak vasıflandırmak hiçbir şekilde kabil değildir. Danıştay verdiği kararlar bütün bu gerçekleri isabetli şekilde değerlendirmiştir.

(1) Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 964/1138 esas, 964/363 karar sayılı ve 3.10.1964 tarihli kararı 11828 sayılı ve 9.10.1964 tarihli Resmî Gazete ile yayımlanmıştır.

(2) Anayasa Mahkemesinin 963/4 esas, 963/71 karar sayılı ve 28.3.1963 tarihli kararı.

(3) 1963/4 esas, 1963/71 Karar sayılı ve 28.3.1965 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı. Bak. Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 1, s. 136, Ankara 1964.

Ne Diyorlar

Polonya'da Entellektüel Çağrısı

Çeviren: Esin TALU

Aşağıda metnini bulacağınız mektup 19 Mart tarihinde şair Antoni Slonimski tarafından Polonya Başbakanı Jozef Cyrankiewicz'e tevdi edilmiştir.

Metin şudur :

«Başbakan Jozef Cyrankiewicz

Varşova

Kitap ve dergi nehrinde kâğıt kontenanının tahdid edilmesi ve gittikçe şiddetlenen basın sansürü milli kültür kalkınmamızı tehlikeye sokmaktadır. Aşağıda imzası bulunanlar, kamu oyunun, tenkit hakkının münakaşa ve enformasyon serbestisinin, ilerlemenin vazgeçilmez birer unsuru olduğunu kabul ederek Polonya kültür politikasının, Polonya anayasasına uygun bir şekilde değişmesini arzu etmektedirler.»

Mektubu üniversite ve edebiyat âleminin en mümtaz 34 şahsı imzalamışlardır : Yerzy Andrzejewski (Kül ve Elmas yazarı), Maria Dabrowska (Yazar, Polonya edebiyat âleminin en mümtaz şahsiyeti, yıllar yılı Nobel edebiyat ödülü adayı), Stanislaw Dygat («Seyahat» yazarı), Karol Estreicher (Edebiyat tarihçi, Cracovie Üniversitesi Profesörü), Marian Falski (Yazar), Aleksander Gieysztor (Tarihçi, profesör), Konrad Gorski (Yazar), Pawel Hertz (Şair), Leopold Infeld (Fizikçi, Einstein'in dostu), Pawel Jasienica (Tarihçi), Mieczysia Jastwin (Şair, partiden 1957 de ayrılmıştır), Stefan Kisielewski (Katolik yazar, Tygodnik Powszechny gazetesindeki fıkraları Polonya'da çok popüler olup, Znak katolik grubunun parlamento temsilcisidir), Tadeusz Kotarbinski (Feylesof, Fen Akademisi Reisi), Anna Kowalska (Yazar), Julian Krzyzanowski (Edebiyat tarihçisi, Varşova Üniversitesi Profesörü), Zofia Kossak (Katolik yazar), Jan Kott (Yazar, çağdaşımız Shakespeare eserinin müellifi), Kazimierz Kumaniecki (Yazar), Edward Lipinski (İktisatçı, Varşova Üniversitesi Profesörü) Stanislaw Mackiewicz (Yazar, Londra'daki hükümet eski başbakanı - 1958 de Polonya'ya dönmüştür) Jan Parandowski (Yazar, Pen-Polonya Başkanı), Stanislaw Pigon (Edebiyat tarihçisi), Maria Ossowska (Feylesof, Stanislaw Ossowski'nin dul karısı), Adolf Pudnicki (Yazar, «Yaşayan Deniz ve Ölü Deniz'in yazarı), Antoni Slonimski (Şair - Polonya Yazarlar Cemiyet Başkanı), Artur Sandawer (Edebiyat eleştiricisi), Naclaw Sierpinski (Matematikçi), Jan Szezepanski (Sosyolog) Wladyslaw Tatarkiewicz (Feylesof), Jerzy Turowicz (Tygodnik Powszechny Müdürü,

Znak Grubu Parlamento Temsilcisi), Melchior Wan Kowicz (Yazar, 1960'da dönmüştür), Adam Wazyk (Şair, 1957 de Partiden ayrılmıştır), Kazimierz Wyka (Edebiyat tarihçisi, profesör), Yerzy Zagorski (Yazar).

Mektuba imza atmış olanlar Polonya kültür hayatının en mühim elemanlarını teşkil etmekte ve büyük bir entellektüel ve moral otoriteye sahip olmaktadır. Büyük ekseriyet harp öncesi sosyalist çevrelerden gelmekte ve bunlara bazı katolikler katılmış olmaktadır.

Bugüne kadar mektuba cevap verilmiş değildir. Buna mukabil Varşova'da mektubun Gomulkayı ve parti idaresini kızdırdığı bilinmektedir. Yazarlar Cemiyetindeki partililer mektuptan partiyi haberdar etmemiş olmalarından ötürü itham edilmişlerdir.

Emniyet teşkilâtı, Varşova'da elden ele dolaşan mektup suretlerini dağıtan sorumluları yakalamak emrini almıştır. 27 Martta Jozef Lipski tevkif edilmiş ve 24 saat sonra serbest bırakılmıştır.

Kültür Bakanı altı imza sahibini davet ederek onlara neşir yasağı tebliğ etmiştir. Slonimski'nin haftalık gazetesi öngörülen tarihte çıkmamış, bunu Melchior Wan Kowicz'in Slowo Powszechny'si takip etmişti. Öte yandan Lygodnik Powszechny'nin tirajı 40 binden 30 bine indirilmiştir.

Komünist haftalık dergi Kultura 34 imza sahibi mektuba endiket olarak cevap vermiş ve derginin Yazı İşleri Müdürü Janusz Wilhelm'i Polonya'da anti sosyalist kitap ve piyeslere yer olmadığını ileri sürmüştür. Yazısının başlığı Hürriyetin Limitleri adını taşımaktadır. Wilhelmi bu yazısında eski Yunandan beri hürriyetlerin tahdid edildiğini, Polonya'da da bunun böyle olduğunu yazmaktadır. Wilhelmi kültürel bir politika takip edildiğini yazdıktan sonra şöyle söylemektedir:

«Seçiyoruz, tercih yapıyoruz ve arzulamadığımızı atıyoruz. Bu, belki bazılarının arzu ettiği ideal hürriyet değildir, ancak milletin milli ihtiyaçlarını gözönünde tutmak gerekir.»

(Censure contre les arts et la pensée)den

Kültür ve Sanat

Mehmet SEYDA

puşkin üzerine konuşma

Kimi kitap vardır, doğusunda, ortaya gelişinde bahtsızdır. Okunur, beğenilir, "Çok hoşuma gitti.." denilir, ama bir suskunluk duvarını aşip toplumun malı olamaz, kimse davranışa geçmez.

Dostoyevski'nin "Puşkin Üzerine Konuşma" sı, dâhi yazarın birtakım kehanet ölçüsüne varan görüşlerini ortaya sererken, böylesine bir bahtsızlık taşıdı bence; bu değerli yapıttan söz eden çıkmadı pek. İşin tuhaf yanı, okurken notlar aldığım, ilkağızda Forum okuyucularına duyurmağı usumdan geçirdiğim halde, sanki geçirmişim gibi bir aldanmanın içinde, benim de bugüne gelişimdir.

Dostoyevski'yi sadece romanlarından tanıyıp sevenler için gerçekten şaşırtıcı nitelikte, onu daha çok anlamayı ve sevmeyi hazırlayan bir kitaptır bu. Puşkin'in sanatını açıklarken, Rus toplumunun geleceğine de ışık tutuyor, şaşmaz bir sezgi gücü ile, gerçeğe yaklaşık düşlerini sıralıyor Dostoyevski.

Şu satırları birlikte okursak, kanıma hak veren çıkar, bulunur belki : (Şunu da bilin ki (tarihi incellerseniz göreceksiniz), bir milletin gönlünde yer eden kutsal ülkü yüzyıllar geçip de gevşemiye. zayıflamıya yüz tutunca, o millet yaşama gücünü de yitiriyor demektir; siyasal örgüsü her gün biraz daha çözülecek, vaktiyle gönlünde nakışlanan siyasal ülküler solup gidecektir. Bir milletin dini inançları ne gibi bir kalıba dökülürse, o milletin siyasal yapısı da ona uygun gelişir, onun gerektirdiği biçimlere girer. Onun için siyasal ülkülerle kutsal ülküler arasında her zaman gayet sıkı ve canlı bir bağ vardır. Genel olarak siyasal ülküleri yaratan kutsal ülkülerdir. Siyasal ülküler hiçbir zaman kendi başlarına var olmazlar, çünkü ortaya çıkmalarının tek amacı halkın kutsal bildiği özelemlerin gerçekleşmesidir. Onun için "din yolundan kişisel olgunluğa ermek demek insanları dinlerine lâıyk olmaları demektir. Kişisel olgunluğa erme özleminin olmadığı yerde "siyasal ülküler" gelişemez. Belki diyeceksiniz ki siz de "Kişisel olgunluğun her şeyin başlangıcı" olduğunu söylediniz; bir şeyin ikiye bölündüğü yok. Ama ikiye böldüğünüz bu işte! Bal gibi, canlı yapıyı ikiye bölüyorsunuz. Kişisel olgunluk her şeyin başlangıcı değildir yalnız; her şeyin devamı ve sonucudur da. Millet dediğimiz canlı yapıyı içine alan, yaratan, koruyan tek kuvvet odur. O olmadan bir milletin siyasal teşkilatlanma kuralları nasıl yaşayacak? Bu kurallar o korunsun, elden çıkmasın diye yaratılmıştır. Bir millet kendini doğuran şuur çizgisinde bütün fertlerinin kişisel olgunluğa ermesini amaç edinme zorundadır; bu amacını yitirme yoluna bir kere girme-

sin, giderek bütün "siyasal müesseseler" perişan olacaktır; çünkü geriye korunacak hiçbir şey kalmıyacaktır.)

Dostoyevski'nin acılı serüvenini bilenler, onun, arkadaşlarıyla birlikte, asılmağa giderken Çar tarafından başışlananlar arasında bulunduğunu da bilirler elbet. Ne ki, kitabı yaşatıp günümüze getiren, onun dinsel tabana yaslanması değildir. Salt bu açıdan bakılınca olumsuz düşme tehlikesini her zaman yanında taşıyor; ancak, çağı içinde ele alınır, kendi memleketi yararına düşündükleri gözden geçirilirse, yazarın günlük politika çekişmelerinin üzerinde nasıl bir yer tuttuğu daha güzel anlaşılır : (.. .. Konuşmamda her iki Rus partisini birleşmeye, barışmaya çağırıştım; ikisinin de dâvalarında haklı olduğunu söylemiştim. Hayır! Bin kere Hayır! Konuşmamın özüne hiç de aykırı değil bu yaptığım. Tam tersi. Çünkü size verdiğim bu cevapla gösterdim ki araları bozuk, birbirine düşman bu iki parti bugün tabiata aykırı bir yolda gitmektedirler; o yüzden çabaları da doğru yola bir türlü giremiyor. Oysa elele verip anlaşıkları gün belki her şeyi yüceltecekler, her şeyi kurtaracaklar, Rus halkının gönlünde yatan sonsuz güçleri uyandırarak Rusya'yı yepyeni, sağlam, bugüne kadar eşi görülmemiş bir hayata çağırabileceklerdir.)

Batıya karşı körü körüne hayranlık, parti çekişmeleri onun da canına tak demiş. Hristiyanlığın ilk çıkış günlerine duyulmuş bir özlemle, kurtuluşu "kardeşlik ülküsü"nde aramış. Bütün bunların bugünkü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ile hiçbir ilgisi yoksa da, ünlü yazar, kendi ulusunu yöneten ilkel kaynaklara el atmak bakımından dikkatle okunmaya hak kazanmış oluyor.

Ayrıca, Tektaş Ağaoğlu'nun başarılı bir çeviri ile —İngilizcesinden de olsa— konuşmaları rahat götürdüğünü belirtmek isterim.

DERGİLER

Memet Fuat, kendisinin tanıtma yazısında da belirttiği gibi, "her şeyden önce, başka dillerdeki sanat olaylarını, düşünce tartışmalarını dilimize aktarmayı öne alan" (YENİ DERGİ)'nin ilk sayısını Ekim/1964 ayında yayınlamış bulunuyor. Bu ilk sayıda tartışılan konu, Jean Paul Sartre'in "Le Monde" la yaptığı bir konuşma üzerine, "sanatta bağlanma" konusunda Claude Simon ile İgnazio Silone'nin çıkışlarıdır. Bundan başka Wylie Sypher'in "Yeni Komediya Anlayışımız" adlı uzunca incelemesi, Oktay Rifat'ın kendini tekrardan öteye geçiyen "Eleri Var Özgürlüğün" adlı şiiri yanında Guillaume Apollinaire'den verilen çeviri şiirler, Jean Vilar'dan alınan "Tiyatronun Sırları" adlı yazı, gecikilerek yayınlanmış olsa da

Bertrand Russell'in Barış Kurumunun kuruluşunu bildiren televizyon konuşması, ilgi ile okunuyor.

Memet Fuat'ın amacı, Türk sanatı ile düşünceleri yabancı kaynaklardan ilginç sesler getirip beslemek, böylece sanatımıza, düşüncelerimize bir genişlik ve derinlik verebilmektir. Dergisini yürütürse, bunda başarı sağlıyacağını umuyorum.

Öbür yeni derginin adı, "YAŞAMAK". Ekim/1964 de ikinci sayısı çıktı. Toplumcu bir sanat anlayışına göre düzenlenip yayınlandığı hemen belli oluyor. Elimizdeki bu ikinci sayının başında, Muvaffak Şeref, Roger Garaudy'nin "Kıyasız Bir Gerçekçilik Üzerine" adlı ilginç kitabı üzerinde kendi düşüncelerini, görüşlerini dile getiriyor. Roger Garaudy'nin kitabından alınma bölümler "Eylem" dergisinde yayınlanır yayınlanmaz sanat çevrelerinde geniş bir yankı, hattâ buna karşı bir tepki uyanmıştı. Çünkü, o bu kitaptaki düşüncelerini Marksçı İnceleme ve Araştırma Merkezi'nin düzenlediği düşünce haftalarının birinde açıklamıştı ve o günecek Plékhanov'un ağır bastığı sanatta gerçekçilik anlayışını bir başka açıdan ele alıp geliştirmekte ve genişletmekte idi.

Muvaffak Şeref, konuya, ortahğı yokluyarak, çok sakıncalı giriyor, sonuna dek soğukkanlı, yalnız kalmak istiyor.

Graudy, "Gerçekçi olmayan, yani birbirine bağlı dış ve iç gerçeğe değinmeksizin meydana gelmiş ve sanatçısının bu gerçek karşısında sorumluluk bilincine varmadığı halis sanat yoktur. Gerçekçilikle soyut sanatı birbirine karşıt görmeyi kabul etmemek, gerçekçiliğe karşıt olan hiçbir şey bulunmadığını anlatmaz. Gerçekçiliğe karşıt olan, ilkin gerçeğe dışlıktır (irréalisme), yani gerçeği, aslına aykırı biçimde idealize eden, ya da geleceği keyfince şemalaştıran sanat." demiş.

Muvaffak Şeref ise, "Burada, yaratma olayını toplumsal gelişmeden, hele sınıf çelişimlerinden iyice tecrit ederek inceleme eğiliminin en azı belirtisini görüyoruz. Bu görüş bir de kabaca ele alırsa, gerçekçi olmayan sanatçı kalmaz. Bir kişi şiir, hikâye, roman mı yazdı, heykel, resim mi yaptı, ÖZ-NEL SOYUTLAMAYA da gitse gene sanat eseri yaratmış olur. Çünkü yaşamakta, dünyada yaşamaktadır. Dünya ve yaşam dışında bir şey bulunmadığına göre de, eserin gerçekle ilintisini kesmeğe, bundan ötürü de gerçekçi olmamaya imkân kalmaz. Garaudy'den böyle bir görüşü beklemek düpedüz budalalık olur. "Halis sanat eseri" demiş bir, gerçekçiliğin karşısına gerçeğe dışlılığı koymuş iki, mesele de zaten bu noktada düğümleniyor." demiş.

Bence, sanatta soyutlamayı da gerçekçiliğin içine aldıktan sonra, hele bütün sanat eserleri dünya ve yaşam içinde verilir denildikten sonra, sanatçının fantezisini, imge oyunlarını gene bu gerçekçiliğin içinde düşünmek "düpedüz budala" olmak sayılmamalı ama, neyse..

"Yaşamak" dergisi de güzel, olumlu, okunması, izlenmesi gereken bir dergi A. Kadir ile Oğuz Arıkanlı'nın şiirlerini yalnız bu dergide okuyacağımız anlaşılıyor.

Bu yazımı, Doğan Hızlan'ın Ekim/1964 günlemleri Dönem dergisinde çıkan "Az Yaz-

mak - Çok Yazmak - Nitelikli Yazmak" adlı yazısına değinerek bitirmek istiyorum. Doğan Hızlan son aylarda Dönem, Yapraklar 64 ve Yeni Dergi'de incelemeler, eleştiriler yayınlamağa başladı. Yani bir bakıma hızlandı. Kendi payıma yazılarını severek, beğenerek okuyorum. O başka da, sözünü ettiğim yazıyı neden yazdığını pek anlıyamadım. Hattâ bana, konu sıkıntısı çekmiş gibi göründü-geldi. Neden dersiniz, o Türkiye'nin koşullarını, yaygın sanatçı ortamında bir sanatçının ortalama olarak geçim bakımından hangi koşulların altında çalıştığını hiç bilmez olur mu? Kısır bütçesini biraz da sağa sola yazdıklarıyla düzeltmeğe çabaladığını ayırttım olabilir mi? Öyleyken "az yazalım - öz yazalım" diyor. Yanlış yok ama,

gerçeklere karşı bir haksızlığı var burada. Gözüne herhalde ilişmiştir ya, Yeditepe'nin Ekim/1964 sayısında Aziz Nesin'in dediklerini gene de alacağım : (Yurdumuzda, geçimleri bakımından üç türlü yazar var :

— Geçim zorluğu çekmeden yazma olanağını elde edenler.

— Başka işlerde geçimlerini sağlayıp, geri kalan zamanda yazabilenler.

— Yalnız yazarak geçinebilenler.

Ben, bu üçüncülerdenim. (..) Donsuzun gönlünden top top bez geçer diye bir söz vardır. Gönlümüzden neler geçer ama, kendi gönlümüze değil, bize iş vereceklerin gönlüne uymak zorundayız.

Bilmem anlatabildim mi?)

Metin AND

"Anadolu köy orta oyunları,, (1) üzerine

Doçent Dr. Şükrü Elçin'in "Anadolu Köy Orta Oyunları - Köy Tiyatrosu" adlı incelemesi Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında çıktı. Böylece Ahmet Kutisi Tecer'in "Köylü Temsilleri" ile 1940 yılında öncülüğünü yaptığı bu önemli konu bu yeni incelemede yeni örneklerle geliştirilmiş olarak sunuluyor. Aynı konuyu özellikle bolluk törenleri açısından "Dionisos ve Anadolu Köylüsü" (2) adlı kitabımda ele almıştım. Şükrü Elçin kitabının sonunda bu incelemem dolayısıyla bana yersiz ve yanlış bir sataşmada bulunduğu için, bu yazım onun yeni çıkan kitabının bir eleştirisi olduğu kadar bu sataşmayı da cevaplandıracaktır. Gerçi bir kitap tanıtmasıyla kişisel bir tartışmayı aynı yazıda ele almam dürüst bir davranış gibi gözükmemeyebilir de, bu karşılığım bir yandan da Şükrü Elçin'in kitabının yorum yönünden eleştirmesi olacağına göre bunun hoş görüleceğini umuyorum.

Hemen belirteyim, Şükrü Elçin'in kitabı ele aldığı köylü oyunlarını anlamları, gerekleri, amaçları üzerinde yorum yapmadan tanıttığı ölçüde çok değerli bir folklor derlemesidir. Sunduğu örnekler arasında bildiklerimiz yanında, pek çok sayıda bilmediklerimiz de bulunması bakımından ayrı bir önem taşıyor. Yazar köylere gönderdiği soruşturma kâğıtlarından elde ettiği sonuçları değerlendirdiği gibi, bunların yanısıra bazı bölgelerden kendisinin topladığı, kendi gözlemleriyle elde ettiği oyunları da sunuyor. Bu ikincilerden bazılarını yazar daha önce dergilerde yayınlamıştı, ben de "Dionisos..." kitabımda bu örneklerden geniş ölçüde yararlanmıştım. Soruşturma kâğıtlarına incelemeci ancak altıda bir oranında işe yarar sonuç almış, bu oranın içinde tam metnini, veya konusunu elde ettiği oyunların yanısıra yalnız adlarını bilip başkaca bilgi elde edemediği oyunlar vardır. Her iki çeşit oyunlar, çıktıkları köy, ve oyunlar üzerine bilgi verenlerin adlarıyla birlikte düzgün iki ayrı listede gösterilmiştir. İkinci listedeki oyunların yalnız adlarının veriliş oyun üzerine bilgi olmaması bir bakıma işe yaramaz gibi düşünülürse de adların taşıdığı anlamlar, ve bu

adlara başvurarak ilerde yerinde yapılacak araştırmalara büyük yararı dokunacaktır.

Kitapta verilen örneklerin hemen arkasından aynı oyunun değişik bölgelerde ve köylerdeki çeşitlemeleri verilmiştir. Kitap boyunca daha çok kısaca konusu verilen oyunlara karşın, kitap sonundaki ek bölümde oyunların söyleşmeli tam metni verilmiştir. Bu ekte verilen altı metin Şükrü Elçin'in kendi topladığı oyunlardır. Oyunlardan başka, kitap boyunca oyunların kaynakları, güldürücü veya acıklı oyunlar, hayvan benzetmeceli oyunlar, sözsüz oyunlar, bebek oyunları gibi ayrımlar kısa bölümlerde ele alınmıştır. Ayrıca oyun tekniği başlığı altında oyunların oynanma zamanı, oyunların hazırlanışı, oyunların duyurulması, oyun yeri, dekor ve donatım, giysiler ve yüzün boyanması gibi konular ele alınmış. Hele bunlar içinden oyunu hazırlayan ve yönetene çeşitli köy ve bölgelerde verilen adları gösteren liste çok ilginçtir. Bugün sahneye koyan, yönetmen diye karşılamağa çalıştığımız 'registreur'e Türkçe'de bir türlü kandırıcı bir karşılık bulamazken, köylümüz yirmişi aşkın ad takmıştır. Bunlar arasında meydançı 'oyunbabası', 'oyunağası', 'oyuncubası', 'öncü', 'elebaşı' gibi adları sayabiliriz.

Şükrü Elçin'in birçok bölümlemelerine katılmadığımı belirtmeliyim. Yazar oyunları iki ana bölüme ayırıyor : (ritüel) ve (profan) oyunlar. Birincisi şu alt bölümlere ayrılıyor : 1. Yılın değişmesiyle ilgili oyunlar, 2. Mücerret fikirlerle ilgili oyunlar, 3. Hayvan kültürüne bağlı oyunlar, 4. Bitki kültürüne bağlı oyunlar, 5. Mezhep merasimleri). (Profan) adını taktığı oyunları ise şu alt bölümlere ayırmış : (a) Günlük hayattan alınan oyunlar, b) Masallara bağlı oyunlar, c) Destanlara veya saz şairlerinin hayatlarına bağlı oyunlar, d) Tarihi olaylara bağlı oyunlar, f) Samit veya Lâl oyunlar, g) Bebek (Kukla) oyunları). Bu konular çoğu kez birbirine geçtiğine göre böyle bir ayırma, hele gerekçeleri, nedenleri, belirtilmezse yanlış ve bilimsel değildir. Örneğin (Samit veya Lâl) denilen sözsüz oyunlar ikinci ana bölümde gösterilmiş, oysa birinci bölümde

de yer alamaz mı bunlar? Burada törensel, dinsel oyunları, din dışı, tören dışı oyunlardan ayırmak için en iyi ölçü oyunların ayrıntıları ve oynanış tarih ve vesileleridir. Oyunların törensel ayrıntıları benim "Dionisos..." kitabımda belirttiğim gibi özellikle küll atmak, kurşun dökmek, 'phallus', çocuklu nene, kişilerin ikileşmesi gibisinden bir takım ayrıntılar, giyim kuşamda bazı özellikler, oyunların konularındaki bazı ayrıntıların özellikleri olup bunlar bize bu ayırma, bu bölümlemede yardımcı olabilir. Örneğin kız kaçırma konulu oyunları alalım. Kız kaçırma bir bolluk töreni olarak birinci ana bölüme girebileceği, köylerde sık sık raslanan günlük olaylardan olduğu için toplumsal bir olgunun yaşatılması, canlandırılması olarak ikinci bölümde de yer alabilir. Kız kaçırma konulu oyunların hangisinin birinci ana bölüme hangisinin ikinci ana bölüme gireceğine oyunun ayrıntılarından tanıyıp karar vereceğiz. Görülüyor aynı konuda (kız kaçırma) iki oyun birbirinden ayrı iki bölüme ayrılabilir.

Kitabın adına da takılacağım. Köy Orta Oyunları deyimi yanıltıcıdır. Orta Oyunu biliyoruz belli bir çağı geçirmiş, ömrünü tüketmiş, belirli bir toplum kesiminin kendine özgü bir seyirlik oyunu türüyüdü. Köy oyunları ile uzaktan yakından bir bağlantısı yoktu. Böyle bir ad, bunu bilmeyenlerde ister istemez böyle yanıltıcı bir bağlantı kurduracağı gibi bu ad orta yerde oynanan oyun olarak kullanılmışsa gene yanıltıcı. Çünkü Orta Oyununun adının orta yerde oynanan oyun anlamına gelip gelmeyeceği tartışma konusudur. Orta sözünün orta yerde anlamı dışında daha üç değişik anlamı ve yorumu olduğunu daha önceki bir incelememde yayınlamıştım. Kitabın bibliyografyası dolgun olmakla beraber bu bibliyografyanın ilk bölümü yanıltıcıdır. Burada konuyla doğrudan doğruya ilintili incelemelerin yanısıra müzik, felsefe, folklor, tarih ve başka konular üzerine yazılmış asıl konuya uzak, başvurulmamış veya pek az başvurulmuş genel kitaplar yer almıştır. Buna karşın köy oyunları konusunda çok önemli Günsel Eke'nin Burdur köylerinin seyirlik köylü oyunlarını tanıtan değerli incelemesinin adı anılmakla beraber yararlanılmamış, oysa bu inceleme Şükrü Elçin'in kitabında büyük boşluğu doldurabilirdi. Şükrü Elçin'in kitabının dili de yeterince özleşmemiş. Karşılıkları olan pek çok yabancı kelime (Fransızca, Arapça, v.b.) var. Oysa birazdan göreceğimiz gibi Türk kültürü diye yalnız soy, çıkış yurdunu anlayan bir yazarın, bu kültür anlayışında en kalıcı temel öge olan Türkçe'de özleşmesi, kendisini yabancı kelimelerden kurtarması gerekmez miydi? Başta da belirttiğim gibi, buraya kadar tanıtmaya çalıştığım Şükrü Elçin'in kitabı bu oyunları derli toplu tanıtması bakımından değerli bir incelemedir. Ancak bunun yorum, gerekçeleri değerlendirmeye yani bilimsel olmaktan çok uzak, ön yargılarla, hazırlıksız, üstünkörü bir çalışmadır. Şimdi buraya geçiyorum.

Şükrü Elçin kitabının sonuna Notlar diye bir bölüm eklemiştir. Burada benim "Dionisos..." kitabıma giderayak bir sataşılıyor. Sataşılıyor diyorum, çünkü böylesine yanlış, böylesine haksız, böylesine kitabımın özüne ve

amacına aykırı yargılara sataşma'dan başka bir söz bulamıyorum. Şükrü Elçin'in kitabım üzerine düşüncelerini özetliyeyim : Bazı yazarlar varmış, bunlar toplumsal olguları toplumcu (socialiste) açıdan ele almışlar, bu türlü yazarlarla bunun dışında kalan bazıları —ki Metin And bunlardan biriymiş— yalnız Batı kaynaklarına başvurup, Türk kültürünü eski Anadolu ve Yunan uygarlıklarının bir karışımı ya da bileşimi sayarlarmış. Metin And törenselden yenden ele aldığı köylü oyunlarını yalnız Yunan mitolojisi ve eski Anadolu uygarlıklarıyla açıklamaya çalışmış. Gerçi Türkler, Anadolu'ya, yeni yurtlarına gelince, buradan uygarlık ve kültür bakımından bazı öğeler almış olmaları bir gerçekmiş, ama bunları yabancı mitologyalara bağlamak aşırı, çarçabuk verilen yüzeyde bir yargıdan öteye gidemezmiş. Eski Türkler hayvan ve atı Yunanlılardan çok önce tanımışlar ve evcilleştirmişler (Moğollarla beraber). Türklerin oniki hayvanlı takviminden anlaşılacağı gibi Türkler çok eskidenberi hayvanları ve kuşları simge almışlar, 'ölüp-dirilme' konuluğu aynı zamanda bir Türk konuluğuymuş.

Bu satırları okuduktan sonra Şükrü Elçin'in "Dionisos..." kitabımı hiç okumadığı, yalnız kitabın kapağındaki Yunan başlıklı sütun resmine bakıp aldanarak kitabımın özü ve amacına taban tabana aykırı yargılara vardığına iyice inanır oldum. Oysa benim kitabım 1962 yılında yani Şükrü Elçin'in kitabından iki yıl önce yayınlanmıştı, kaldı ki bu konuları ayrı bir yazı dizisinde 1962 den çok önce Forum'da yayınlamıştım. Demek bu satırları yazmadan bunları okumak için fırsat vardı. Böyle yapmayı okumadan veya üstünkörü okuyarak kitapta olmayan verileri varmış, olanları da yokmuş gibi göstermeyi ben bir bilim adamının davranışı gibi bulmuyorum. Şimdi bu vesileyle Şükrü Elçin'in yukarıda özetlediğim düşüncelerinin yanlışlarını bir bir göstereyim.

Önce bir takım yazarların toplumcu (socialiste) olduklarını (Şükrü Elçin beni toplumculuğun dışında bırakıyor, bunun için acaba kendisine teşekkür mü edeyim?), kültürde toprak ve eski yaşamış uygarlıklarla bağ kurmalarından yakınıyor. Bu bağı yeryüzünün bütün uygar ülkeleri kurduğuna göre bunun bize gelince niye yasaklanacağını anlamak güç. Sonra bilimsel bir görüş açısı olan bununla, toplumculuk (socialisme) ilişkisini nereden de yakıştırmış? Bana sorarsanız birine toplumcu (socialiste) demek gerekiyorsa, bu başlığa, kitabının bir yerinde Ahmet Kutsi Tecer'in bu oyunların puta tapıcılık çağlarının kalıntıları olduğu görüşüne katılmadığını belirtirken, "oyunlar eski inançlardan gelseler bile belli sosyal bir hayatın portresini vermektedirler" diyen Şükrü Elçin'e daha çok uygun düşüyor.

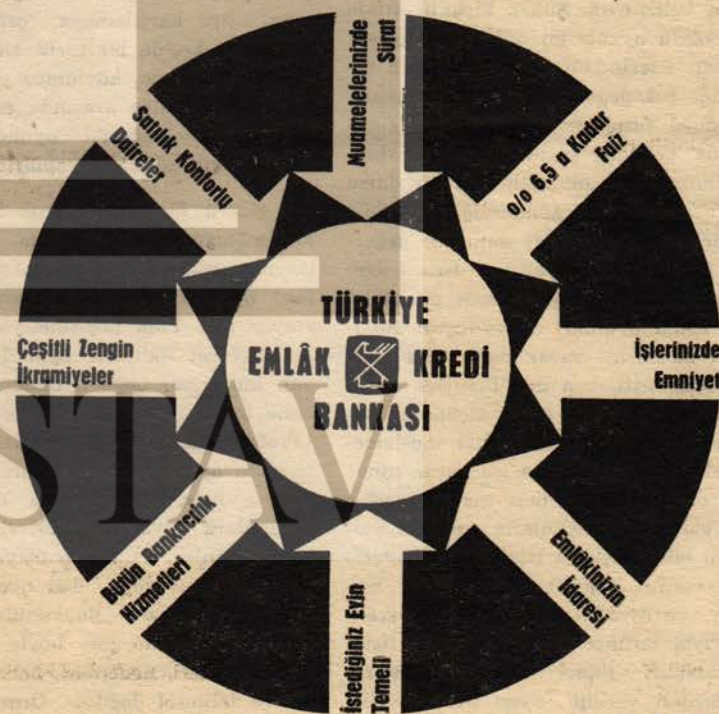
"Dionisos..." kitabımda hiç bir zaman bu oyunların Yunan mitolojisinden çıktığını söylememiş olduğum gibi, tam tersine bunların Yunanistan'a Doğu'dan ve Anadolu'dan gittiği görüşünü savunmuşum. Nitekim Dionisos Anadolu'da olduğu gibi, kitabımda onun başka ülkelerdeki karşılıkları (yani ölüp-dirilen tanrılardan Attis, Adonis, Osiris) ayrı bir bölümde ele almıştım. Sözü gelmişken Şükrü Elçin'e sorayım, bu tanrı-

ların Orta Asya'daki karşılığının adı neydi acaba? Aslında bu oyunlara yeryüzünün bütün ülkelerinde raslarız. Budunların, göçebe, avcı, tarımcı, olmalarına, deniz kıyısında veya denizden uzakta oturmalarına göre oyunların biçim ve ayrıntılarında ayrılıklar göstermekle beraber inançlar temelden yeryüzünde hep birdir. Yunan mitolojisinden arada bir örnek verilmiş olması bu oyunların bu mitologyadan çıktığını değil, tersine, Yunan mitolojisinin çeşitli inançları karıştırıp, kar topu gibi yuvarlanarak büyüüp gelişerek bu inançlara en yetkin, en kesin anlamları vermiş, en açıklayıcı bağlantıları, tipleri kurmuş olmasındandır. Yunan mitolojisinin bu açıklayıcı özelliğini Şükrü Elçin'in bilmemiş olacağını düşünemiyorum. Kaldı ki önemli olan nerden, nasıl etkilediğini bulmak değildir. Çünkü zaten bilim adamlarının bunları kolayca, kesin olarak göstermeye güçleri yetmiyor. Önemli olan bu törenlerin gerçek anlamlarını, amaçlarını, kaynak inançlarını açıklayabilmektir.

Yeryüzünde arı kültür yoktur. Belki Pasifiğin uzak yerlerinde, bir başlarına kalmış dağınık adalarda yaşayan bir takım ilkel budunların dışında arı, katksız kültürü hiç bir yerde bulamayız. Türk-Osmanlı kültürünü alırsak belli başlı dört etken veya kaynak buluruz. Türklerin eski yurtlarından gelirken getirdikleri soya bağlı kültürleri (bunun en belirgin temel kalıntısı bugün konuştuğumuz Türkçedir). Sonra ikinci etken bu insanların yeni yerleştikleri yurttan edindikleri. Öyle ya Türkler Anadolu'ya gelince Anadolu insansız, bomboş bir ülke değildi. Bu insanlar da zeytinyağ-sirke gibi birbirine karışmadan öyle kat kat durmuyorlardı. Üçüncü etken İslâm dini, onunla beraber Acem ve Arap kültürü. Bir dördüncü etken de bir İmparatorluk olan Osmanlı devletinin İmparatorluğu altındaki ülke ve uluslarla kültür alışverişidir. Çok yeni, ancak yüzelli yıllık bir geçmişi olan Batılılaşmayı da bunlara bir beşinci etken olarak katabiliriz. Şimdi "Dio-

nisos..." kitabıma döneyim. Ben Türk kültürünü meydana getiren bu dört etkeni bir arada düşündüm ve gözönünde tuttum. Yalnız ve yalnız birinci etken üzerinde durmayı yeter bulan Şükrü Elçin bunda bile hiçbir örnek vermemesine karşın bu birinciye, yani Orta Asya kaynağına da önem verdim. Nitekim Kars'ta oynanan Köse Oyunu'nu anlattıktan sonra oyunda kamçı, ak kam ve kara kam gibi Orta Asya Şaman inancı kalıntılarında değindim. Bundan başka Azerbaycan'dan bir örnek kitapta ayrı bir bölümdür. Ayrıca yazılarımda oyunlarla ilintili olarak 'oyun', 'böge', 'bar', 'davul' gibi sözlerden eski yurt ile yeni yurt arasında oyunlar bakımından bağlantılar kurmaya çalıştım. Son yayınlanan biri Türkçe öteki İngilizce iki kitabımda da bu konu üzerinde durdum. Şükrü Elçin'in de yazı yazdığı Türk Folklor Araştırmaları dergisinde Anadolu'daki Kral Midas'ın Kulakları efsanesinin Türkistan'daki karşılığını gösterdim. Bunun gibi "Dionisos..." kitabımda yayınlanacağını haber verdiğim ve yakında yayınlanacak olan "Oyun ve Büyü" adlı kitabımda en çok bu Orta Asya bağlantısı bunların Anadolu'daki oyunlardaki kalıntıları üzerinde durdum. Bunun gibi ikinci etken olan eski Anadolu uygarlıkları ile bağlantının yanısıra İslâm da başlı başına bir etken olduğu için "Dionisos..." kitabımda bir bölümün başlığı "İslâm Ülkelerinden Örnekler" dir. Dördüncü etken olan İmparatorluğa da yer verdim. Nitekim "Balkanlar'da, Trakya'da Oyunlar ve Türk Etkisi" başlıklı bölüm de bunu ele almaktadır. Şükrü Elçin kitabımı üşenip okumasaydı da yalnız bölüm başlıklarına baksaydı bunu görecekti.

Bütün bunlardan sonra Şükrü Elçin'in kitabımı yalnız eski Anadolu uygarlıkları ve Yunan mitolojisine dayandığını nasıl böyle gözüküp ileri sürebilmiş? Kendisi Orta Asya'ya böylesine önem verdiğine göre niye hiç değilse tek bir oyun örneğiyle bu görüşünü, bu tekelciliği desteklemiş de,

Basın A - 8383 - 279

tek kaynak olarak Abdülkadir İnan'ın "Şamanizm" adlı kitabından aldığı bazı inançlarla yetinmiş? Abdülkadir İnan'ın kitabı değerli bir kitap olmakla beraber şaman inancı üzerine genel bir kitaptır, konumuz olan oyunlar için yeter bir kaynak olmadığından başka, şamanlık inancı konumuzun çeşitli yüzlerinden ancak birisidir.

Böyle Türk kültürünü, ve tören kalıntısı oyunları yalnız Orta Asya kaynaklığıyla açıklamak bazı gülünç sonuçlara da yol açabilir. Nitekim bir başka folklorcumuz da "Dionisos..." kitabı için Şükrü Elçin'inkine benzer sözler söylemişti. Kitapta ayrı bir bölümde incelediğim ve köyden Osmanlı saraylarına kadar sığmamış **Geyik Oyunu**'na değinerek Yakut'larda da geyik oyunu olduğunu, niye kitabımda sözünü etmediğimi sormuştu. Kendisine Yakut'larm geyik oyununu bilip bilmediğini sorduğum zaman bilmediğini, yalnız böyle bir oyun olduğunu duyduğunu söylemişti. Onun üzerine ben kendisine bu oyunu anlattım. Yakut'larm geyik oyununu bu bölüme almamıştım, çünkü benim ele aldığım geyik oyunu değişik konuda bir geyik oyunuydu. İşte bu vesileyle Yakut'larm geyik oyunu aracılığıyla herşeyi Orta Asya gözlüğüyle tek yönde görenlerin bazen nasıl kaçınılmaz gülünç durumlara düşebileceklerini göstermek isterim. İngiltere'de bugün bile oynanan **Abbots Bromley Horned Dance** adında bir oyun vardır. Bu oyunun bolluk, başarılı bir av için yapılan eski törenlerden olduğunu incelemeciler söylüyorlar. Oyunda üçü karaya, üçü beyazlara boyanmış başlarında geyik boynuzları taşıyan altı erkek vardır. Onların yanısıra soytarı, yapma at gibi ikincil kişiler, bir de elinde ok ve yay taşıyan bir çocuk vardır. Bunlar önce köylerde ve tarlalarda dansederek. Kara ve beyaz geyikler karşılıklı yüz yüze iki sıra olurlar. Birbirlerine ilerleyip gerileyerek boynuzlarıyla saldırılarda bulunurlar. İşte bu oyunun yeryüzünde tek tıpkı benzerini Yakut'lar oynamaktadır. Yalnız sonunda şöyle küçük bir değişiklikle: En güçlü boynuzları olan oyuncu, dövüştten sonra seyirci kadınlardan beğendiğini seçebilir. Şimdi tek yönlü Orta Asya'cular gibi düşünürsek şöyle bir sonuca varmamız gerekirdi: Değilmi ki İngiltere'deki oyunun tıpkı benzeri yalnız Yakut'lardadır, öyleyse İngilizler bunu Yakut'lardan almışlardır, öyleyse İngilizler de Orta Asya'dan gelmişlerdir, Türkler de Orta Asyadan geldiğine göre İngilizler Türk'dür.

Söz Yakut'lara gelmişken yeryüzünde bütün ulusların, budunların ortaklaşalığını belirtmek için gene Yakut'lardan bilgin Troçşanski'nin bir örneğini vereyim. Avrupa'da yaz ile kışın çarpışması gibi oyunlar Yakut'larda da oynanıyordu. Yakut'larm ilkbahar şenliklerinde oyunların, güreşlerin, at yarışlarının yanında böyle gösterileri de vardır. Bunlardan bazılarının giysileri yazı ve kışın canlandırır. Dövüşte bunlardan kışın canlandırılanlar kara, yazın canlandırılanlar beyaz giyinirdi. Bu örneklerin pek çoğu "Oyun ve Büyü" kitabımda yer alacaktır, bu yazıyı uzatmamak için geçiyorum. Gönül isterdi ki Orta Asya'yı tek kaynak olarak alan Şükrü Elçin, Türk Dili dergisinde daha önce bir vesileyle saçmalığını belirttiğim Nikoliç'in 4000

yıllık Türk tiyatrosu masalı yerine Orta Asya'dan hiç değilse tek bir örnek versin, Türklerde de ölüp dirilme töreni var derken bunu bir örnekle gösterebilir ve anlamını arayabilir açıklasın. "Dionisos..." kitabının ele aldığı görüşleri kitabın yayınından sonra başkaları da benimseyerek incelemeler yayınladılar, onlar Şükrü Elçin gibi bunları acemice ve yüzyeide bulmadılar. Nitekim Profesör Alessio Bombaci iki inceleme yayınladı. Bunlardan birincisi, bu konuyu da ele alan Eski Türk Tiyatro gösterileri üzerine daha genel bir inceleme (3), ikincisi ise doğrudan doğruya köylü oyunları konusunu inceleyen 22 sayfalık bir inceleme (4).

Yazımı bitirirken Şükrü Elçin'in benim için söylediği şu sözleri olduğu gibi aktarıyorum: "... eski Türk kültür ve medeniyetinin muhtelif tabakaları ve mirası incelenmedikçe yapılacak tâminlerin çoğu zaman

bir fanteziden ileri geçmeyeceğini söylemek yanlış olmaz". Bu yazıda açıklamalarım okunduktan sonra bu sözlerin kime daha uygun düşeceğini bulmayı okurlara bırakıyorum.

(1) Doç. Dr. Şükrü Elçin, **Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını, Ankara 1964.

(2) Metin And, **Dionisos ve Anadolu Köylüsü**, Elif Yayınları, İstanbul 1962.

(3) Alessio Bombaci, "On Ancient Turkish Dramatic Performances", **Aspects of Altaic Civilization**, (ed. Denis Sinor). Ural Altaic Series, 23 (1963), ss. 87-117.

(4) Alessio Bombaci, "Rappresentazioni Dramatiche di Anatolia", **Oriens**, 16 (1936), ss. 171-193.

**REKLAM
LARINIZ
İÇİN**

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük
Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul
Telefon : 22 43 84 - 22 43 85
Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

DIŞ MUHABİRLER

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

kütüphane binaları plânlama konferansı

Yaşar KARAYALÇIN

23-24 Ekimde Orta-Doğu Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen «Üniversite ve araştırma kütüphane binalarını plânlama konferansı» Türkiye'de ilk defa kütüphanecilerle diğer ilgilileri ve mimarları bir araya getirmiş, bir üniversite veya araştırma kütüphane binasının plânlanması ile ilgili çeşitli meselelerin tartışma konusu yapılmasına imkân vermiştir.

Başından sonuna kadar ilgi ile takip edilen bu konferansın düzenlenmesine esas itibariyle, ODTÜ. kütüphane binasına ait hazırlıklar yapılırken karşılaşılan problemler sebep olmuştur. ODTÜ, her üniversite veya araştırma kütüphane binasının plânlanmasında ortaya çıkabilecek bu problemlerin bir müşterek toplantıda tartışılmasının yalnız kendisi için değil, yeni kurulmakta olan diğer üniversite veya ihtisas kütüphaneleri için de faydalı olabileceğini düşünmüş ve bu konferansı tertip etmiştir.

Konferansta ODTÜ. ne, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesine, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya, Siyasal Bilgiler ve Hacettepe Tıp Fakülteleri kütüphanelerine ait izahat verilmiş ve bu kütüphane binaları ile ilgili meseleler her konuşma sonunda ayrıca tartışılmıştır. Ayrıca Türk Tarih Kurumu ile Türkiye Ticaret Odaları Birliğinin kütüphane binaları ve özellikle Milli Kütüphane binası ele alınmış, Batı Almanya ve Avusturya'daki duruma ait yapılan konuşmalar ilgi ile dinlenmiştir.

İşveren - mimar münasebeti her memlekette önemlidir. Bu münasebetin, bir üniversite ve ihtisas kütüphanesi binasının plânlanmasında şüphesiz ayrı bir anlamı ve önemi vardır. Belirli sahalarda mimarların henüz yeteri kadar uzman olmadığı veya kütüphane binaları hakkında mimara talimat verecek müesseselerin kütüphane hizmetleri ve binaları konusunda yeter bilgi ve tecrübeye sahip bulunmadığı ülkelerde durum daha karışık bir hal almaktadır. Konferans bu sebepten memleketimiz için birkaç bakımdan önemli olmuştur.

Her bina muayyen bir maksatla yapılır. Bugünün ve yarının ihtiyaçlarına ve mimarlık esaslarına uygun, kullanışlı, zevkli ve ekonomik bir bina yapmak iş sahibinin ve mimarın müşterek gayesi olmak gerekir. Maksada ve ihtiyaçlara uygun bir kütüphane binasının yapılabilmesi için maksadın açıkça tesbiti, ihtiyaçların iyice incelenmesi, mimara teferruatlı bir ihtiyaç listesi verilebilmesi lâzımdır. ODTÜ. bu inceleme safhasında başka üniversitelerin sahip olmadığı geniş imkânları ileri bir görüşle kullanmayı bilmiştir. Konferansta ayrıca Hacettepe Tıp Fakültesi'nin de fiili imkânlarını yetkili bir mimar kadrosu ile işbirliği yaparak değerlendirdiği müşahade edilmiştir. Buna karşılık DTC Fakültesi

kütüphane binası hazırlıklarında Kütüphanecilik Enstitüsü ile işbirliği yapıldığı, kütüphane müdürünün bu hazırlık ve çalışmalarından haberdar edilmediği, SBF. kütüphanesi binası için hem iş sahibi müessesenin, hem de mimarının gereken hassasiyeti göstermediği anlaşılmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesinin yeni kütüphane binası, kütüphane hizmetleri bakımından iyi incelenmiş değildir. Mimara belki ayrıklı bir ihtiyaçlar listesi bile verilmemiştir. Ayrıca mimarın da kütüphane binaları bakımından yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu bina gerek iş sahibi müessese, gerek mimar bakımından ciddi tartışmalara konu olmuştur. Yalnız bu misal, bir kütüphane binasının inşasında iş sahibi - mimar işbirliğinin, ön-inceleme ve mimarlıkta ihtisas zaruretinin açık bir delilidir.

Konferansta İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane binası ve Ankara'da 30 milyon lira sarfedilerek inşası düşünülen Milli Kütüphane binası da mimarlar ve kütüphaneciler arasında tartışılmıştır.

İş sahibi (kütüphaneci) ile mimar arasındaki işbirliği münasebetinde mimarın payı ne olmalıdır? Bu konuda mimarların verdiği ölçüye iştirak etmek güçtür. Maksadın tesbiti, kütüphane hizmetlerine ait ihtiyaçların incelenmesi bir üniversite ve ihtisas kütüphanesi için mimarlık çalışmaları kadar önemlidir. İşbirliğine dayanan her konuda en iyi neticenin alınabilmesi her iki tarafın da işinin ehli bulunmasına, karşılıklı anlayış ve işbirliği havası içinde ve karşı tarafın rolünü küçümsemeden — müşterek maksadı gerçekleştirmek üzere — çalışılmasına bağlıdır.

**

Muayyen bir kütüphane binasının plânlanması, başka deyimle mimari plânlamanın üniversite ve ihtisas kütüphanelerinin meseleleri arasında şüphesiz önemli bir yer vardır. Bununla beraber mimari plânlama kütüphane hizmetlerinin plânlanmasında dördüncü kademeyi işgal eder.

Birinci kademede kütüphane hizmetlerinin memleket ölçüsünde, milli seviyede plânlanması hususu bulunur. İkinci kademede bilim ve araştırma kütüphanelerinin, bilim ve araştırma konuları bakımından plânlanması lâzımdır. Bundan sonra bu kütüphanelerin şehirlere dağıtılması, bir şehrin kütüphane ihtiyaçlarının incelenmesi ve kurulması uygun görülen kütüphanelerin şehir plâni içindeki yerinin tesbiti gerekir. Birinci ve ikinci kademede plânlama, milli eğitim siyasetinden, bilim ve araştırma siyasetinden sorumlu olanlarla kütüphane hizmetlerinden sorumlu olanlar tarafından yapılmalıdır. Üçüncü safhada ise bunlardan başka şehircilerle işbirliği yapmak ge-

rekecektir. Mimar-müessese (kütüphaneci) işbirliği ancak bundan sonra yani dördüncü safhada bahis konusu olur.

Mimarî plânlama ilk üç plânlamaya dayanmayacak olursa bunun ne gibi neticeleri ortaya çıkabilir? Sadece bu safhaya ait bir plân görüşü «kurduğumuz fabrikaların plânları yok mudur?» cümlesi ile temsil edilen pek iptidai ve basit bir plânlama görüşünü, daha doğrusu gerçek bir plânlama zihniyetini yokluğunu gösterir. Milli eğitim hayatımızda böyle bir zihniyetin zararlarını üniversitelerin kuruluşunda da görmekteyiz. Ankara Üniversitesi'nin bugünkü dağınık halinden bir şehir plânını uygulamak kudreti, anlayışı ve basireti olmayanlar sorumludur.

Bugün ilgili çevrelerde Ankara Üniversitesinin çeşitli fakültelerini bir araya getirerek yeni bir üniversite bölgesi kurma temayülü vardır. Bu arada milyonlar sarfı ile mevcut binalara yenileri eklenmektedir. Ankara'da yeni bir üniversite sitesi kurma fikri eğer seneler sonra gerçekleşecek olursa, halen sarfedilmekte olan milyonların büyük bir kısmı heba edilmiş bulunacaktır.

Üniversitelerin plânlanması konusunda misalleri artırmak mümkündür. Mimari-tekniğin plânlama ondan evvel gelen plânlara dayanmayacak olursa boşluklar, tedahüller, kaynakların israfı mukadderdir. Bu durum açık bir şekilde kütüphane hizmetlerinde ve bu arada üniversite ihtisas kütüphanelerinde de görülmektedir.

Kütüphane hizmetlerinde fonksiyon anarşisi, her kütüphanenin başlı başına her şey olmak ve kendi kendine yetmek iddiası (otarşi), işbirliği ve koordinasyon yokluğu ve bunların neticesi olan kaynakların israfı, hizmetlerdeki boşluk ve tedahüller kütüphane hizmetlerinin memleket, konu ve şehirler bakımından plânlanmamasından, ihtisas ve üniversite kütüphaneleri arasında da işbirliği ve koordinasyonun sağlanmamasından ileri gelmektedir.

Ankara Üniversitesinin başına gelenlerin seneler sonra Ankara'daki veya İstanbul'daki üniversite ve ihtisas kütüphanelerinin başına gelmesi mümkündür.

ODTÜ. ndeki konferans gerçekten çok faydalı olmuştur. Bu konferans ayrıca kütüphane hizmetlerinde plânlama davasının bir defa daha ortaya atılmasına imkân vermiştir.

Üniversite ve ihtisas kütüphaneleri hizmetlerinin plânlanması ve uzman bir kütüphaneci sınıfının yetiştirilmesi maksadile hazırlanmış olduğum kanun projesinin (*) yakın bir gelecekte kütüphaneciler, üniversite öğretmenleri ve diğer ilgililer arasında ayrı bir toplantı ve tartışma konusu olmasını ümit ve temenni etmekteyim.

(*) Prof. Dr. Yaşar Karayalçın : Üniversite ve ihtisas kütüphaneleri ile üniversite kütüphaneciliği hakkında kanun projesi «Önsöz - Gerekeç - Metin». 1964, s. 23. «A. Ü. H. F. yay. 193».

bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

Türk Tarih Kurumu yayınları :

ATATÜRK KONFERANSLARI. VI+265+96 s. resim. 32 lira. "Türk Tarih Kurumu Yıllık Konferansları : 1" (1963 yılının ilk aylarında düzenlenen bu konferanslar Atatürk, tarih ve arkeoloji konularındadır.)

MAKALELER, HÂTİRALAR. Yazan : Hasan Cemil Çambel. VIII+143 s. 1 resim. 12.5 lira. (Atatürk, yeni Türkiye, yakın tarih üzerinde yazı ve anılar.)

FRANSIZ İHTİLÂLİ VE TÜRK-FRANSIZ DİPLOMASİSİ. 1789-1802. Yazan : İsmail Soysal. XIV+386 s. 1 harita. 40 lira.

Abu Bakr-ı Tihrani : **KİTAB-İ DİYARBAKIRIYYA.** Ak-Koyunlular Tarihi. II. Cüz. Yayınlayanlar : Necati Lugal - Faruk Sümer. Giriş ve notlar : Faruk Sümer. XI s. Türkçe Giriş + 290 s. Farsça metin. 82 lira.

ALANYA. (Alaiyya). Yazanlar: Seton Lloyd ve D. Storm Rice. Çeviren : Nermin Sinemoğlu. Önsöz : Steven Runciman. XIII+76 s. 16 s. resim. Metin içinde resimler, metin dışında iki tablo. Büyük boy, ciltli.

BELGELER. Türk Tarih Belgeleri Dergisi. 1. sayı, Ocak 1964. Büyük boy IV+120 s., fotokopiler, metin dışında harita. Bu sayının içindekiler : Ömer Barkan : 894 (1488-1489) Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilâncoları.

BELLELEN. 111. sayı, Temmuz 1964. 361-572 s. metin dışında resimler. On inceleme yazısı, bibliyografya ve haberler. 30 lira.

İKTİSADİ KALKINMANIN ESASLARI. Robert J. Alexander'den çeviren : Arif T. Payaşoğlu. Ankara 1964. Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı yayını. XII+184 s. 5 lira.

ÜNİVERSİTELERİN İDARE VE MURAKABESİ. Mukayeseli Bir İnceleme. Yazan : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Profesörü Dr. Yaşar Karayalçın. Ankara 1964. 118 s. (Yabancı memleketlerdeki durum - Türkiye'deki durum - Netice ve görüşler.)

TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI. 1939-1948. 3. cilt : Alfabetik dizinler. İstanbul 1964 M. Eğ. Bak. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü. 567 s. 14 lira.

HATTAT AHMET KARAHİSARİ. Yazan : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver. İstanbul 1964. Afyon Turizm Derneği yayını. 15 s. Metin dışında yazı örnekleri. İngilizce özet. 3 lira.

JAPON TİYATROSU-ÇİN TİYATROSU. Yazan : Yılmaz Çolpan. İstanbul 1964. İzlem Yayınevi. 108 s. resimli. 3 lira. Öndeyiş : Metin And.

Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği yayınları :
ZİYA GÖKALP İÇİN YAZILANLAR - SÖYLENENLER. 1. cilt. Hazırlayan : Şevket Beycanoğlu. 371 s. 10 lira. Kitap,

Ankara'da basılmıştır. (İçindekiler : Mezarı başında söylenenler, hakkında yazılan yazılar, onunla ilgili anılar, hakkında yazılan kitaplar ve bunlardan seçmeler.)

Ziya Gökalp'in iki eseri :

MİLLÎ TERBİYE VE MAARİF MESELESİ. 138 s. 750 kuruş. (Ahlâk eğitimiyle ilgili 15 yazısı ve bir sözlük.

HARS VE MEDENİYET. 102 s. 750 kuruş. (12 yazı. Her iki eserin önsözü : Şevket Beycanoğlu.)

Roman-Hikâye :

YAŞAMAK İÇİN. Güner Demiray'ın romanı. Ankara 1964. Dost yayını. 100 s. 3 lira.

BAŞÖRTÜLÜLER. Afet Muhteremoğlu'nun 5 uzun hikâyesi. İstanbul, Yeditepe yayını, 76 s. 2 lira.

Şiir :

TELGRAFHANE. Melih Cevdet Anday'ın şiirleri. İkinci basım. İstanbul, Yeditepe yayını. 42 s. 3 lira.

Dergi :

TÜRK KÜLTÜRÜ. 24. sayı, Kasım 1964. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara. 76+99 s. 100 kuruş. (Ziya Gökalp'e değinen yazılar. Bir yıllık dizinler ek olarak verilmiştir.)

HEMŞİRELİK DERGİSİ. Türk Hemşireler Derneği, İstanbul. 4. cilt, 3. sayı, Ağustos 1964. 250 kuruş.

TÜRKİYE
İSTİKBAL
BANKASI

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

TÜSTAV

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR
Onbeş GÜnlük Tarafsız Siyasal İktisat Kültür Dergisi

Yıl : 11 — Cilt : XVII — 100 Kuruş
İdarehane : Yenisehir, Büyük Han
No. 55 — Tel : 17 87 37 — ANKARA
Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131

ANKARA

Sahibi:

FİKRET EKİNCİ

Yazı İşleri Müdürü
OSMAN OKYAR

Bu sayıda yazı kurulu:

Metin AND — Cemal AYGİN — Ali
BOZER — Gürgân ÇELEBİCAN — Ad-
nan GÜRİZ — Fikret EKİNCİ — Yaşar
KARAYALÇIN — Osman OKYAR —
Cahit TALAS — Şevki VANLI

Sekreter:

SEBAHATTİN ALPDOĞAN

İlân ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

Dizgi ve Baskı:

Ayyıldız Matbaası,
Tel: 12 87 99 - 17 75 92 ANKARA.

Bu bir REKORDUR!

KARİKATÜR REKLAM STÜDYOLARI 2

1963 de Amerikalı Craig Breed-
love "Sprit of America" isimli,
jet motorlu bir otomobil ile
saatte 660 km. giderek, karada
erişilebilen en yüksek sür'ati
yaptı.

ZİRAAT BANKASI

Tasarruf Sahiplerine
bir tek çekilişte

6 milyon lira

dağıtıyor. *Bu da bir*

REKORDUR!..

BU BÜYÜK ÇEKİLİŞTE

T.C. ZİRAAT BANKASI

40 APARTMAN DAİRESİ

5 ADET 100,000 LİRA 10 ADET 50,000 LİRA
20 ADET 25,000 LİRA 50 ADET 5,000 LİRA

AYRICA 33208 TALİHLİYE ÇEŞİTLİ PARA İKRİMİYELERİ VERİYOR

KOYDE.
KENTTE
HER YERDE
ZİRAAT
BANKASI

